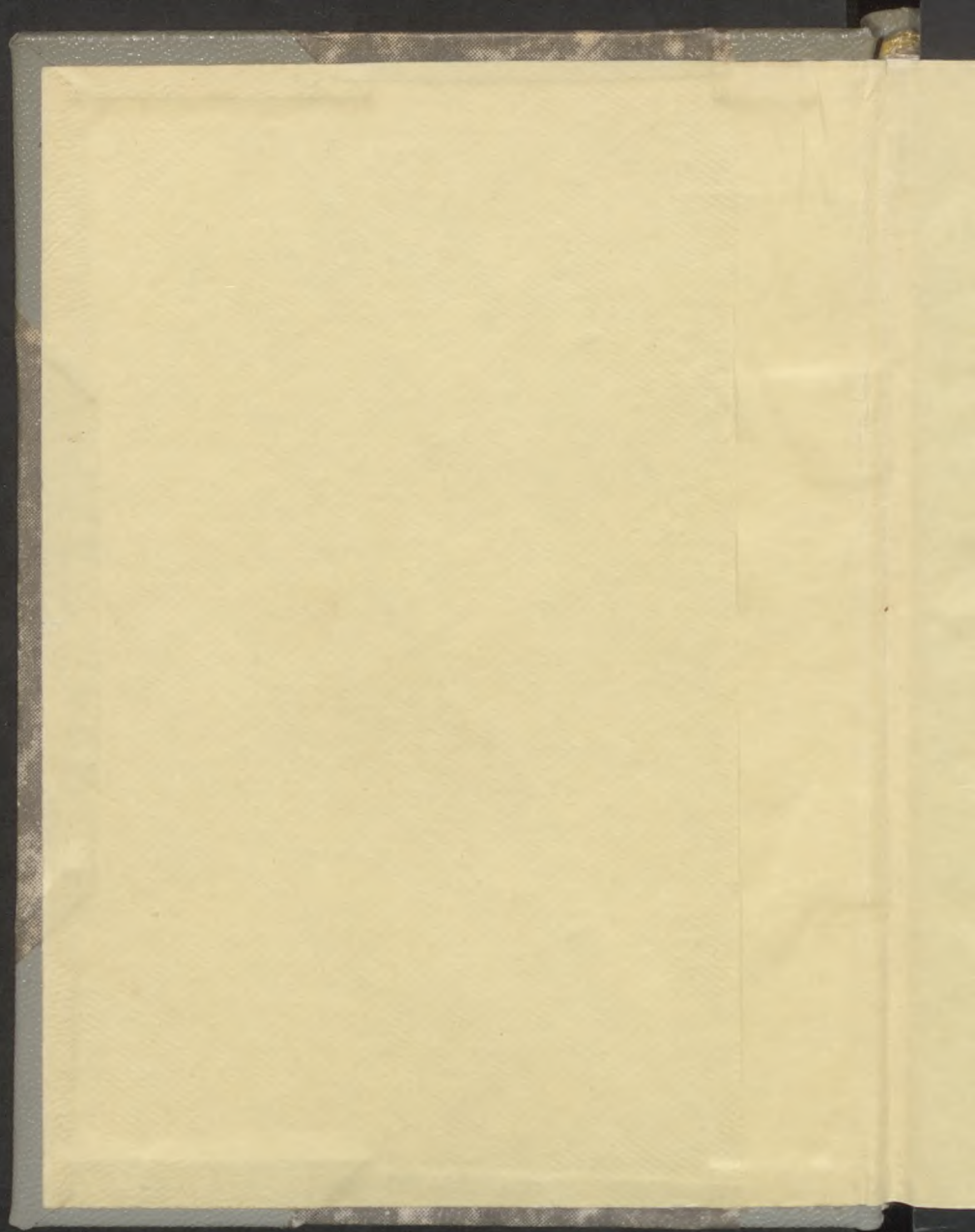
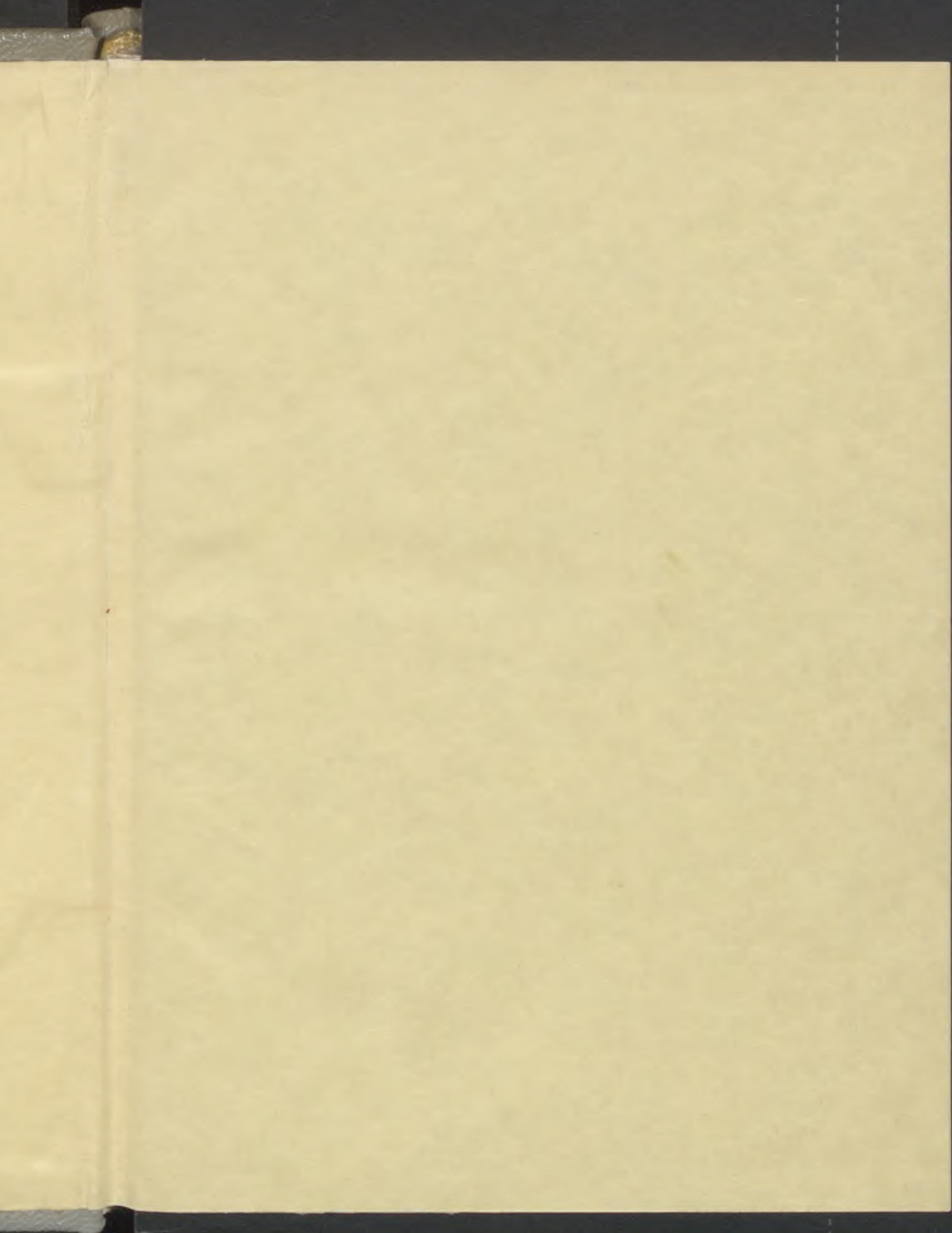

177.558

1773

Lo

177558

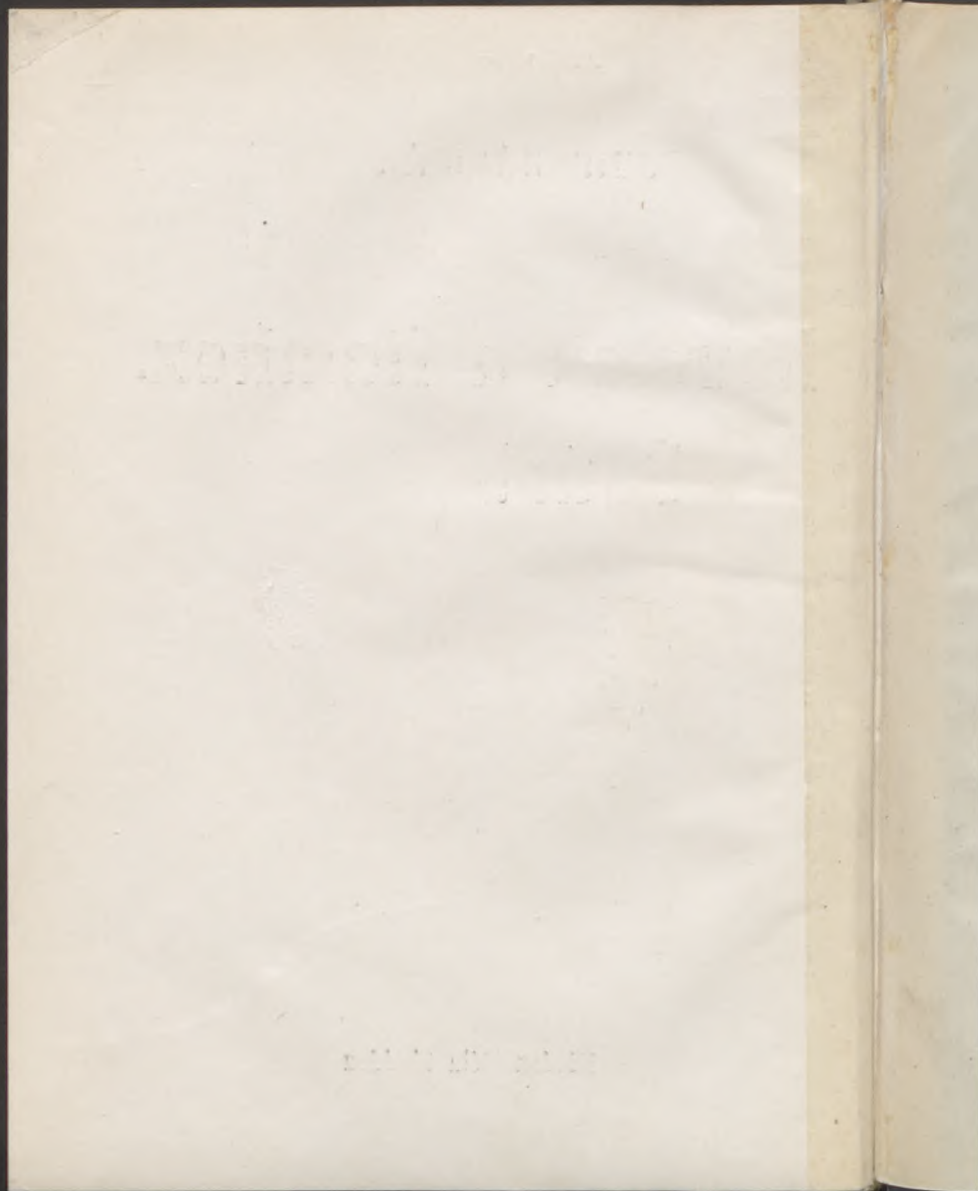
565

OSVÁT KÁLMÁN

Levelek a fiamhoz.
Főúr!

Révész Béla kiadása

Osvát Kálmán könyvei

I.

Levelek a Fiamhoz. — Főúr!

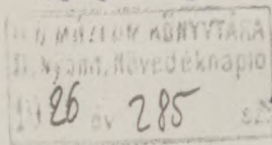

177558

~~Epist.~~

~~29.565~~

Tipografia Concordia Gámán și Czingel Targu-Mureș.

LEVELEK A FIAMHOZ.

ler
olv
ser
les
lan
hal

kon
is
abl
tal

a n
Ah

I.

Fiam!

Az íróasztalon előttem, *Andersen* meséi és *Keller Zöld Henrik*-je fekszenek. Andersent ismered, olvastad a meséket, melyeknél szebbeket máig senki sem mondott. *Zöld Henrik* ifjukorod olvasmánya lesz, a férfikor határáig elkísér. Jobb tanítókat ajánlani se tudnék. De szeretném, — ha mellettük meghallgatnád az én szavamat is.

Nem adok utasítást ehhez az íráshoz: hány éves korodban olvasd. Nem lesz benne egy szó, mit ma is már nem olvashatnál. És meg is fogod érteni... abban a percben megérted, amelyben az emberek általában — a felnőttek is — megértik az olvasmányaikat.

Nem az olvasás perce az.

*

Bélyegeket cserélgettél Géza barátoddal, állatok a nyitott albumok előtt, forgattátok a nagy katalógust. A hátatok mellett álltam és te eleintén nem láttál engem.

Barátod sokat beszélt, te jóval kevesebbet. A csere, melyet barátod ajánlott, nem volt előnyös, bélyegeid értékesebbek voltak, mint a cserébekínáltak, de Géza a katalógus árával igazolta, hogy pont annyit érnek. És beszélt hozzá sokat és ütögette a katalógust és sokszor megkérdezte: „akarod vagy nem“? Közben a bélyegeidet magához mind közelebb húzta, te hozzá sem nyultál az övéihez. Sajnáltalak, de csak vártam és állottam mögötted még sokáig szótlanul. Fiam, te értesz a bélyegekhez. Annyit, mint Géza barátod, bizonyosan értesz és tudod, hogy, mondjon a katalógus bármit, a te bélyegeid az értékesebbek, te veszíteni fogsz és Géza nyerni fog. És mégsem nyultál a holmid után; hogy is tehesd, már ott van előtte, már a keze rajta a kis bélyegcsomón; vissza hogy vehessed? *Visszáról* már szó sem lehet, kicsi lelkedben már le is mondtál és csak becsületből, becsapátásod kis vigasztalására, mondtad: „Ha adsz még egy „*köztársaságít*“! Géza előbb albumába csusztatta bélyegeidet, kettőről megjegyezte, hogy rongált szélü, egyről, hogy nincs bélyegző rajta, azután átnyújtotta a köztársaságít. Te nézetlen tetted el a cserebélyegeket s egy nagyon gyors fordulással, mintha csak *ettől az üzlettől* akartál volna elfordulni, úgy fordultál hátra. Hogy megláttál, zavarodottan mosolyogtál. Én Géza

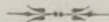
barátodat néztem szigorúan s te tán sajnáltad is.
Mert azt mondtad: „Adott egy köztársaságit is . . .”
Pedig tudtad, hogy azzal együtt be vagy csapva s
hogy azzal már nem is ő, hanem magad csaltad meg
magadat. De féltél, nem-e támad kétség énbennem,
hogy értesz-e te a *dologhoz*?

Nem fiam.

Te értesz a dologhoz, *más* az, amihez te nem
értesz.

Más az, amihez *mi* nem értünk.

Erről a *másról* lesz szó bőven ezekben az itt
jövő írásokban.

II.

Fiam,

egyszer sem kérdezted meg tőlem, hogyan esett, hogy *Káin* csak úgy könnyűszerrel agyonüttötte *Ábelt*? Kezéből a botot hogy nem csavarta ki és miért nem vágta gyon ő *Káint*, ki rátámadott!? Sehol a Biblia nem említi, hogy *Ábel* volt a gyengébb . . .

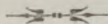
Örülök fiam, hogy nem kérdezted. Örülök, hogy fel sem támadt a gondolat benned, hogy *Ábel* embert is ölhetett.

És örülök, hogy a bélyegvásárnál nem te csaltad meg Gézát. Tudom, kicsit szégyenled még, hogy te voltál a gyengébb, esztelenebb. Ne szégyeld s ne hidd, mert nem igaz! Utközet volt az, fiam, mit ketten vívtatok s a vesztes Géza lett. Pár bélyeget hagyta a csatatéren, de társad mindent ott hagyott. Ő mindent harcba vitt. Eszét csavarra huzta ki, szavát hazugság mérgével fertőzte, barátságodat kockára tette, nagy túlerővel ekként támadott.

S mit nyert vele? . . .

Ne vess, tapsolj, örülj! Káin a homlokán, Géza a hóna alatt — hadd vigye bélyegét!

S most jöjj, ülj le mellém, feledd el Káint, Gézát s a bélyegét, de ne feledd soha, amiket Apád most mesélni fog. Szerte a világon sok Géza jár s ha nem sokkal több is a semminél, mit egy-egy elvehet, valamennyien végül is koldussá fosztanak. Most elmesélem, hogy tettek velem. Sokat fogsz nevetni, míg végighallgatod. Csupa mulatság volt nekem is, amíg végigéltem.

III.

Fiam!

Te még a világon sem voltál, mikor a kis Konnert Hanzi meghalt. Nyolcéves volt és én emlékszem még, három nappal a halála előtt ugrándozva jött haza az iskolából, szokatlan időben, 10 óra tájban és örömmel ujságolta a mamájának: „Két hétig nem kell menni, difteritisz van“.

Falun lakott Konnert Hanzi, falun laktam én is, orvos voltam ott, körorvos. Én csukattam be az iskolát két hétre. Nem azért, hogy Konnert Hanzi örüljön, de nem is azért, hogy busuljon. Pedig busulni kezdett már első nap este, a fejét is fájtatta, reggelre engem hívott a mamája, hátha beteg a Hanzi. Bizony beteg volt, forró volt nagyon, egy láng volt az arca s a torka csupa fehérség. Megkapta Hanzi a difteritist. Gyógyítottuk minden módon, én meg a mamája, verekedtünk a betegséggel Hanzi meg mi ketten, de csak erősebb lett hármunknál is, harmadnap estére meghalt szegény Hanzi. A mamája csak

akkor vette észre, hogy megjött a Halál, mikor már kopogtatott, de én már délután megláttam, ahogy a falu felső végénél befordult. Tudod fiam, az orvosok sűrűben találkoznak Vele, messziről is már megismerik.

Sokan voltunk a temetésen, a falu felnőttje mind, csak a jegyző ur nem sajnálta Hanzit. Még nekem is rosszul esett; merthogy mi övele régi dologból haragosok voltunk, sokan azt hihették, azért maradott el.

Hát — el se hinnéd, ha nem én mesélném, — tévedtünk a dologban, mert mindenikünk közül legjobban éppen a jegyző urnak fájt a Hanzi halála. Temetés után való nap csak hivatja a Hanzi papáját.

— Vizsgálta-e doktor a Hanzit?

— Még sokszor is, három napon keresztül.

— Nem életében kértem. A halála után?

Konnert bácsi csak nézi a jegyzőt, de nem érti egyelőre. Na, mindjárt megérti.

— Azért mondom, mert törvény. Nem szabad senkit temetni, míg az orvos meg nem nézte, halott-e igazán. Mert tetszhalott lehet.

— Instállom jegyző ur, a Hanzi meghalt. Bár ne halt volna.

— Nono, én nem tudom. Nem is mondom. De az orvosnak meg kellett volna nézni. Nahát be is meritem a főszolgabírónál, úgy, hogy ..

— Azt instállok ne tessék. Az orvos ur eleget fáradott, de ha az isten másként akarta. Hagyjuk nyugodni szegényt!...

Ezzel indult is Konnert bácsi kifelé, mentibe halotta még, ahogy a jegyző ur dünnyögte: „...ebből ki nem szabadul.“

Ugy értette, hogy — én. Én nem szabadulok ki. De ezt nem érted fiam egészen, míg meg nem magyarázom. Halfogást láttál már a Dunán. Kidobják a széles vető-hálót, azután huzzák összebb-összebb, míg zárva van egészen s a halacska már — ki nem szabadul. De jó is! A hal...

De mi jó van énrajtam? Kérdezd meg a jegyző urat fiam, ha él még, mert mondom, a világon sem voltál, mikor ez történt. Akkor hát régen volt, de felejteti nem lehet az ilyen mulatságos történetet, eszembe jut néha éccaka is. Mint valami hálót, úgy szőtte a terveket, hogy engem befogjon, evickélni lásson. Papirra írta a panaszát, hogy: „Orvos nem vizsgálja meg temetés előtt a halottat. Sürgősen intézkedjék a főszolgabíró ur, mert a község lakói már odáig vannak a felháborodástól“.

Ne csodálkozzál fiam, hogy ilyesmi hazug dolgot le lehetett írni. Te persze nem tudnál ilyet tenni, de azt már első levelemben megírtam, hogy vannak

dolgok, amikhez nem értesz. Hát ez is egy ilyen. Megtudod fiam, az is lehet, hogy mire az írás a főszolgabíróhoz jutott, már igaz is volt a felháborodás. Lehet, hogy a jegyző ur sötét este összejárta a babonás embereket és rémitgette őket, hogy: „Juj, ki tudja hány tetszhalott fekszik a temetőben!” Lehet, hogy reggelre már zugott is a falu: megáilj kutya doktor!

Azon már inkább csodálkozhatnál, hogy a főszolgabíró ur meghallgatla a panaszt és magához parancsolta az orvost, aki ezidőszereint a te édesapád. Mutatja nekem az írást, mit szólok hozzá. Nevetek egy nagyot. Ő is nagyot nevet. Akkor kérdezi: hát most mit csináljunk? Mondom: ne vessünk még egyet. Nevettünk még egyet. Ennek is vége lett: akkor mondja a főszolgabíró, hogy így s úgy, nem lehet ezt a dolgot elnevetni, tárgyalás lesz a dologból.

Nem feledékenységből nem magyaráztam meg neked fiam, hogy mi az főszolgabíró, hanem mert más mesékben is magyarázat nélkül megértettél olyan nemismagyar szavakat, mint: kádi, pasa, nagyvezir, megértetted a történet folyamán a tetteikből: ezt is meg fogod érteni. Meg nem is régen az ablakból mutattam neked egyet.

Diktum-faktum tárgyalás lett a dologból. A tárgyalás, fiam, olyan beszélgetés, amelyet félkomoly

emberek komolyan folytatnak nem komoly dolgokról.

Szegény Konnert Hanzi meghalt becsülettel, ezt tudtam én, tudta a bíró, tudta a panaszos, tudták a tanúk is, akiket nagy számmal hozott a tárgyalásra a falu jegyzője. És bánták is ők valamennyien, hogy él-e, hal-e Konnert Hanzi, vagy volt is valaha a világon. Egy volt itt a fontos, de arról szót se szóltak: a háló. S hogy ne csak legyen, de szűkre szoruljon, ne legyen menekvés. Te! én már ekkora voltam, mint ma vagyok, azt a fickándozást gondold el magadnak!

Hallottad volna, hogy beszéltek félnapig és mind csak tetszhalálról, de gondolatukban meg más volt, tudod az a más, amiről harmadszor mondom már, hogy nem érted. És ütögették a Törvényt, akárcsak Géza barátod a bélyegkatalógust, pont olyan vastag könyv az is és minden benne van. Benne volt az is, hogy én kötelességzegő rossz orvos vagyok, meg kell büntetni engem. Meg is büntettek fiam.

Sok gyerek meghalt akkor őszön. Nem volt aki ráparancsoljon az emberekre, hogy ne járkáljanak olyan házakhoz, ahol beteg fekszik. A jegyző urat a Halál nem érdekelte. A tetszhalállal volt elfoglalva.

Isten nyugtassa kicsi Konnert Hanzit.

Mondd utánam fiam.

IV.

Fiam,

nem szereted a dohányfüstöt, a tétlen egyhelybenülést, az abbahagyott munkát, a mindig=másba=kezdést és nem érted, hogy aki este utra csomagol, reggel miért nem indul. Mindezeket — *én* szeretem, *én* teszem, én értetlenkedem és bár a szemed sokszor és a szavad is néha rosszal — mi azért ketten ugye szeretjük egymást?

Nem neveltelek félelemre és minden különös bátorságérzés nélkül mersz mindent mondani. Ha azt gondolnád, hogy a mi szegénységünknek, kis nélkülözéseidnek hibáztatható oka vagyok, nem félnél megmondani sem.

Nem tetted soha. Érzed, hogy nem jók e dolgok, érzed, hogy rosszat *jelentenek*, érzed, hogy van mögöttük valami neked érthetetlen, de érzed azt is, hogy így magukban, ítélet tárgyát nem képezhetik. Csak nagyon okos felnőttek tudják hinni, hogy valaki naphosszat kávéházban ül csak azért, hogy éppen ott

üljön; csak őt tudják természettőlvalónak látni, hogy szántson=vessen valaki és, csupa szeszélyből, aratni mást engedjen; csak a felnőttek hiszik, hogy napi hatórás munkájukkal nemcsak kenyeret szereztek, hanem jogot is: ítélkezni lelküktől idegen társaik felett. Velük sohasem vitázom. De neked, fiam — kukucs! — lyukat vágtam a függönyön.

Vézna kis fiu voltam, tizenhároméves lehettem, lenn nyaraltam a Duna mellett, Mohácsot keresd a térképen, valahol ott lehet. Széles már ott a Duna és két hatalmas ágra oszolva egy szigetet zár körül.

Minden este a parton álltam, vártam a pesti hajót, a zimonyi hajót. A folyam nyugodt vize már közeledtükre mozgásba jött, hullám hullámot vert a parthoz s még nagyon sokáig ringott a víz, mikor tovatűntek. Kikötött uszályhajókon halászok bibelődtek a hálóval soká, míg kivetették. Fehértorku hal volt a zsákmány, néha sok, néha kevesebb. Halász akartam lenni mindenáron. Hálóra, hogy lesz valaha nekem, gondolni se mertem. De horgot árultak a kereskedők. Voltak kis pajtásaim, víz mellett nőtt gyerekek, hamar beavattak a horgászás tudományába. Napokig készültem az első önálló kirándulásra. Volt már hosszú halászó pálcám, hajlékony, törhetetlen, hosszú spárgám, eltéphetetlen, *parafapedzőm*, erős fekete horgaim és

kicsi ólomsuly, ami a horgot mélyre vigye. Földi glisztám egész skatulyával.

Esteledett, kicsit féltem, kicsit tetszettem magamnak a bátorságomért a zugó viz partján és mikor az első ujnyi kis halat elhelyeztem vízzel átitatott tarisznyámban, mint egy felnőtt már úgy állottam ott, halász voltam, aki holnap is halász lesz, holnapután is és mindig már, míg egészen el nem öregszik. Egész eddig a percig mind számítottam, hány nap a vakáció még. Most ujjongott a szíven: mi közöm hozzá, hány nap van szeptemberig. Mi köze a halásznak az iskolához! És ha kényszerítenek, hogy visszamenjek? Nem sokáig tehetik. Visszamegyek, ha nagyon akarják, de hamarosan elszököm. És a Duna mellett telepszem meg valahol. Ezt a horgászó-pálcát mindenesetre magammal viszem Pestre. Inkább a folyosón állok egész uton, ott fel lehet állítani.

Most figyelj, fiam, mert nem az történt, hogy az első hal mellé egy második került a zsákba. Hanem ez történt.

Erős rándítással a pálcát kiszakították a kezemből. Egy lépésnyire a víztől, kis földkupacon álltam és a rándítás ereje majdhogy a vízbe dobott. Jobbról jött az erőszak, odanézttem. Tömzsi parasztgyerek, mint

én olyankor, *sokác*-viseletben, ott állt, szélesre huzott szájjal vigyorgott, pálcám a kezében volt. Az arcom égett, a szégyen fojtogatott és tudod, mit tettem? Embertelenül, gyáván mosolyogni próbáltam. Miért, én nem tudom. El akartam tán hitetni a sokác-fiuval, hogy amit tett csak tréfa volt. Tudtam, hogy nem tréfált. Tudtam, hogy bántani akart, fájdalmat szerezni nekem. Félperc telhetett így el, nyultam a bot után. Lassan, nem követelőzőn. Vigyorgott tovább, de a szeme már fenyegetett. Azután a térdének feszítette a pálcát és kettétörte. Azután négyfelé. Valami torz mosollyal állhattam ott, még akkor is, mikor az összetört holmit a vízre dobta. Reszkettem. A halászálomnak vége volt. Már nem akartam semmit. Csak elszaladni. Azt sem mertem. Félttem, ha mozdulok, utánam nyul és akkor... Este volt, senkise járt, megtehethte volna. Mindent tehetett. Vártam.

Zsebredugott kézzel, lassu lépésekkel végre eloldalgott. Én még maradtam. Most attól félttem, hogy észreveszi, milyen jó nekem, hogy ő már elment. Nem akartam elárulni, hogy *ofyasmiről* is szó lehetett volna; hogy megüt, vagy vízbe dob... Egyszer még visszafordult. Kemény, győzelmes vigyorgással.

Fiam, te Bőrharisnya-történeteket olvastál és azokban a legfiatalabb indián is vitézebb, mint a te

apád. És én ezekkel az írásokkal nem is a hősiességem csorbáit akarom köszörülni. Inkább azt szeretném, hogy a te vitézi becsületed, sohse érje csorba, büszke kicsi arcodat ne torzítsa szégyen. Hogy a *kis* kellemetlenségektől menekülj, hallgasd meg a kérésemet, tornázz, vivjál, birkózz. A *nagyoktól* csak úgy fogsz menekülni, ha a sorshatalmak is meghallgatták a kérésemet és nem találkoztatnak össze — a sokágyerekkel.

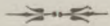
Én sűrűn találkoztam vele tanulóéveimben is, vándoréveimben is. Tulerővel jött mindig, este volt, lélek nem volt jelen, a mélység mindig ott volt. Egy állommal mindig kevesebb maradt s egy győzelmes nevetéssel több csengett a fülemben.

Ugy van-e, hogy a ki egyszer alákerült, arra rájár ez a duvad? Ezt nem tudom. Csak azt, hogy mind kevesebb merszem lett a háztól messze menni, világbamenni vágyam mind gyengébben buzog s hogy elrejtsem magam, hát dohányfüsttel piszkolom a levegőt. És ravaszkodom. Több álmat tölem nem rabolnak a sokágyerek! Nem árulom el, mit szeretek, nem fogják tudni, az ütés *hol* fájna legjobban. Ide is kezdek, oda is kapok, ezt is tervezem, azt is gondolom, senki ne tudja mit is akarok!

Ezért találsz mindig ülve fiam. Ezért van a

szobámban sok dohányfüst, sok félig felvágott könyv
és egy öreg ember, aki ma sem tudja, holnap
mibe kezd.

... Mert kétpercnnyire az utolsó ivlámpától a
Győzelmes Gázság vigyorg.

azt
hos
ez
szé
rag
Bel
olv
az
kan
fák
kar
a p
disz
kez
mi
a k

V.

Fiam,

ma már a könyvkereskedésekben nem is árulják azt a könyvet, amely minden könyvek közül, a leg-hosszasabban foglalkoztatott. *Jelesek Csarnoka* — ez volt a címe és bár csak fényezett papírosból, igen szép címtáblája volt. Szép, világos színek, valami kék ragyogás játszanak a szemem előtt, ha rágondolok. Belőle semmire sem emlékszem. Lehet, hogy nem is olvastam. Nem az enyém volt ez a könyv, nem volt az enyém.

Fiuk, hárman voltunk, szép nagy sokszobás ház-
ban éltünk, volt nagy udvarunk is, emlékszem rózsá-
fákra, mik zöld faragott karókhoz voltak kötözve, a
karók fején csillogó ezüst gömbök. A nyári udvarról
a piros rózsák illatát, a téli udvarról a behavazott
diszfenyők fehér tömegeit őrizte legtovább az emlé-
kezetem. Az udvart jórészt csak ketten birtokoltuk,
mi két kisebb fiuk. Pár évvel idősebb bátyánk már
a könyvespolc rabja volt. Mellette alig számítottunk.

Szigoru házirendünk ellen csak ő véthetett, külön véleményyt csak ő jelenthetett, némi cselekvőséget az életébe csak ő vihetett. Nyaralt anyákkal Franzensbadban s a Balaton mellett, ketten a beszédet néha franciára fordították. Könyvszeretete, nagyon sok ajándékkönyvön kívül, még különösebb megbecsülést is juttatott neki. (Nekem egyetlen könyvem, sokáig egyetlen olvasmányom a „Jó Fridolin és gonosz Dietrich” volt, az udvarfelőli lépcsőkön ültem olvasgatva és szivdobogva, a könnyekkel küzdöttem Fridolin oldalán.)

Gyermekkori vétségekért kiszabott büntetéseink csak úgy számíthattak elengedésre, ha csinyeinkben részes volt Ernő bátyánk is, kit te csak őszhajjal tudsz látni, úgy ismerted meg s tán megérteni sem tudod, hogy ő is valamikor kis gimnázista volt, koromfekete haju, csinyekben bűnös kis gimnázista. Ha csak ketten, két kisebbek, szenvedtünk — Ernő, mint komoly közvetítő, eredménnyel járt közben anyáknál. Köztem és közte a rangkülönbség áthidalhatatlan volt. Ha új ruhát kapott, majd olyan formán néztem, mint asszonycselédek szokták, ha kisasszonyuk új ruhába öltözik, kíváncsi örömmel — én nem tudom — tán büszkeséggel is. Bizonyítványaink közül az enyéim voltak a jobbak, de minden érdeklődés az ő előmenetele felé fordult. Az én apró sikereimet apám

anyám egyszerűen tudomásul vették, én magam tudomásul sem vettem.

Az Ernő sikere öröm volt, a balsikere bánt. Könnyes volt anyám szeme és halkszavu lett a házi nép. Vendégeskedő vacsorákon, szeretettel szemmel tartva, már ott ült — én kívülről nyeltem a zsívajt. Cirkuszba minket is vittek, de őt színházba is és este, gyertya mellett már olvashatott.

Nézd kis fiam, akkor se lázongtam, most is ért, hetőnek találom, hogy sok minden úgy volt és lehet, hogy eleintén lázongtam is, csak már nem emlékszem. (Rendjén valónak a magam semmibevételét aligha gondoltam. Mert szinte ugyanebből az időből való az az emlékem is, amelyről nem tudom, mások is őriznek-e hasonlót, közös emlékem-e minden más gyerekekkel, vagy csak nekem volt meg ez a különleges képzelődésem: fel és alá sétálgattam az udvaron és olyan érzésem volt, hogy a házban lévők elbujva, Szemmel kísérnek és mindnyájuknak legfontosabb — én vagyok. Rosszul bánnak velem, büntetnek, sem, mibevesznek, csufolnak, de valamilyen felsőbb akaratból így kell tenniök; nekem csak mutatják a színgort, de alapjában minden körülöttem forog. És jön majd egy nap, mikor az álarcok lehullnak és mindenki ragyogó arccal, boldogan fordul felém, minden

megvilágosul . . . és vártam ezt a napot. Magamban este különösen, fekvé kis fiókos ágyamban sokat sir-
tam, de nem volt örömök nélkül ez a könnyes bol-
dogtalanság.)

Mi vitt rá, hogy egy este bátyám könyvespol-
cáról elvegyem és iskolakönyveim közé csusztassam
a *Jelesek Csarnokát*? Mert ezt tettem a szivdobog-
tatón széptáblájú könyvvvel és pár héten belül még
más hét-nyo'c könyv is így járt velem. De nemcsak
ennyi volt. Iskolástáskámban reggel az iskolába is
elvittem és osztálytársaimnak, egynek ezt, másnak azt
elkö'csönöztem. Hosszu idő'k, hetek teltek el, míg rá-
jöttek — mint mondták — a *turpisságra*. Bátyám a
Jelesek Csarnoka hiányát vette észre legelőbb s ar-
ról a többi könyvekét. Nem tagadtam semmit. Más-
nap délelőtt az iskolában az igazgató urhoz hívtak.
Ott volt idő'sebb leánytestvérem is. Kivallattak, mely
fiuknak adtam könyveket. Szigoru szavakat mondott
az igazgató ur. Azt is mondta, hogy meg van bot-
ránkozva. Akkor hallottam elő'ször ezt a szót és na-
gyon megdöbbsentem. Még heteken át hallottam ott-
hon ismételtetni az igazgatói véleményt, a megbot-
ránkozás sosem maradt ki belő'le és mindannyiszor
megdöbbsentem. A könyveket, nővéremmel körüljárva
a fiukat, visszaszereztük.

Tolvaj! — mondta édesanyám nagyon hosszú időn keresztül, ha más ujjab csinytevéseimmel felingereltem. Tolvaj! — mondták testvéreim, ha bármi okból köztünk a dolog szóharcra került. Tolvaj! — mondták a házicselédek, ha kényelmükben megzavartam őket. Tolvaj! — mondta egyetlenegyszer édesapám is, de ezen már csak nevettem, olyan idegenül jött szájából e szó, (ma már tudom: azért, mert meggyőződés nélkül mondta, egészen komolytalanul, közszájon forgó csufnevemet üstökön ragadva). Tolvaj! — mondta részeges öreg mosónőnk is, akinél nagyobb tolvaj nem volt a városon.

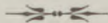
Gyermekkori emlékeim közül a legélénkebbek egyike, a Jelesek Csarnoka, de aligha a büntetés súlyossága miatt és ebből az okból aligha is meséltem volna el neked. Harmincnégy év távolságán át nem nyultam volna e könyv után, csak azért, hogy rajta megmutassam: apró bűneinkkel nemcsak kárt okozunk embertársainknak, hanem hasznot is, adván nekik támadási pontot — biztos, veszélytelen, sikeres támadásra. Eféle tanulságért, sem térben, sem időben, nem kellett volna olyan messze mennem. Más okaim voltak, rá fiam. Elsőbb is: nem akartam kockára tenni érzékeny kis lelked hitét, vajjon igazságos ember-e apád, hogy magát e levelekben mindig mint üldözött

ártatlanságot szerepelteti. Nem fiam. Én is elkövettem rosszat, mint más emberek és helytelen volt, hogy nem hagytam a helyén a Jelesek Csarnokát. Helytelenségét nem a büntetések, a nekem juttatott gúny és szidalom mutatják, hanem a kár, mit szenvedtem a vélt haszon helyett. Enyém csak a lopás dúló izgalma, a felfedeztetés hosszú félelme volt, de nem lett az enyém a Jelesek Csarnoka. Még órákra sem, hisz elbeszéltem, hogy kis pajtásaimnak elkölcsönöztem. Kérték s én odaadtam, mert mutatnom kellett, hogy enyém, hogy rendelkezem vele.

Fiam, nem minden dologban, de sokban az idő legyőzi a szégyent és hidd el, hogy én most a szingazat beszélem neked. Én nem is akartam magamnak a Jelesek Csarnokát. Sosem értenéd meg, miért vettem el mégis, ha el nem mondanám és legfőbb oka, hogy e történetbe kezdtem, éppen az volt, hogy ezt elmondhassam.

Azért loptam el a Jelesek Csarnokát, hogy elvihessem magammal az iskolába. Csak azért. Hogy ott tízpercekben magam elé tegyem és cimlapjának kék ragyogásával magamhoz csábítsam a fiuk csodáló tekintetét. Hogy engem is észre vegyenek, hogy én is valaki legyek közöttük. Egyik fiu a zsebpénzét csörgette, másik az új cipőjét csikorgatta, harmadik a

festékdoboza fedelét nyisszegettette és elénk villant az okkkersárga, a cinóbervörös és a tustányér fehérje. Nekem nem volt másom, csak iskolakönyvem, se ugrós ceruzám, se pergő csigám, még erős muszklím sem. Nem mondhattam kérkedő pajtásainnak, hogy este színházban voltam s nem mondhattam, hogy délután cukrászdába visznek. Nem tudom, érted-e mit beszélek. Én is jelentkezni akartam a világban, hanggal, színnel vagy akármi mással. És így történt, hogy jelentkeztem a Jelesek Csarnokával. Nagy sikerem volt, de csak pillanatnyi. Utána jött a szégyen. S az igazgató ur megbotránkozása.

VI.

Fiam,

nem tudom mit felelnék, ha megkérdeznéd, miért juttatom Hozzád ilyen körülményes módon a leveleimet, holott egyszerűbben is tehetném, mint így, hogy ujságba nyomatom. Miért nem adom oda írásban Neked, (ha már éppenséggel nem tudok lenni anélkül, hogy tanácsokkal zavarjam kicsi életedet?)

Nem tudnám hazudni, hogy „az a cél vezet, hogy más kis fiuk is tanuljanak a leveleimből“. Semmi értelmeset nem tudnék felelni egy ilyen kérdésedre, tán zavarba is hoznál, mégis jobban szeretném, ha már előálltál volna vele. Mi, felnőttek — Istenem — hát mi már vagyunk annyira, hogy azt mondjuk: „Irodalom . . .“ és evvel az egy szóval napirendre tudunk térni a legkiáltóbb ostobaságok felett. De az olyan kicsi embertől, mint Te vagy, elvárok annyi férfias bátorságot, hogy nyilvános értelmetlenségre ne féljen megmondani: „nem értem!“

Nem szeretem a gondolatlan fejbólintást, nem sze-

retem a korai beletörődést a világ dolgaiba és méregbe hoz ez a sok nyugalmas arc körülöttem, ezek a szemek, melyeknek nincs kérdeznivalójuk. Csak méregbehoznak fiam, nem gyűlölöm őket, de ők gyűlölnek mindenkit, akinek szemei kérdezve járulnak végig a dolgokon és aki a mai értelmetlenséget nem látja igazoltnak azzal, hogy — „már tegnap is így volt...” Szerte a világon a tömeg gyűlöli a kérdező embereket és tudod-e miért? Mert senkisémm szereti, ha elmulasztott kötelességre emlékeztetik.

Nézd fiam! Látok néha napilapot a kezében. Ugy-e mindig a második oldalon kezded az olvasást. Megkezdted néhányszor az elsőn is, de nem értetted, ami azon írva volt és megszoktad lassan, hogy az értelmetlen hasábokat megkerülöd és egyenesen az értelmesebbnek tetsző napihirekre térsz. Amivel így ösztönszerűen nem kívánsz foglalkozni: az — fiam — a politika. (Utbaigazításul el kell mondanom, hogy a Lexicon „P” betűs kötetében részletesebb és tudományosabb magyarázatát találhatod ennek a mesterségnek, de az én magyarázatom elevebb és jobban fején találja azt a szöveget, amellyel mondanivalómat az emlékeztettedhez kívánom erősíteni.) Nincs benne semmi fiam, egyszerűen idegen az érdeklődésedtől, nem is kérkedsz az ismeretségével és te nevetnél a

legjobban, ha komoly hangon megkérdeznének: értesz-e Te a politikához?

Lásd fiam, a felnőtt emberek nem nevetnek. Pedig pont annyit értenek hozzá, mint Te, de nincs annyi bátorságuk, mint neked és hosszú estéken értelmetlen és céltalan veszekedésekkel bizonyítják egymásnak, hogy: debizony értenek!

Fehér! — mondja egyik nagyhangú valaki olyasvalamiről, aminek színét se látta soha. Fekete! — mondja a másik nagyhangú ugyanarról a valamiről, aminek hírét sem hallotta idáig és fehérhírét is csak most hallotta. És a többiek, kik ülnek az asztal körül, egyik a fehérre, másik a feketére igent bólintanak, aszerint, hogy mr. Fehérhez, vagy mr. Feketéhez ülnek-e közelebb. És van már Fehérpárt és van Feketepárt és lárma is van, kis alkotmányos veszekedés, meg némely műharag. Gyűlölet nincsen még... A gyűlölet csak akkor születik, ha szerényen belép a társaságba mr. Idegen, aki nem átallotta megtekinteni a lapoknak és dolgoknak mindkét oldalát és csodálkozva szól rá a veszekedőkre: „Uraim, hagyják abba; ami felett vitáznak, az piros, mint az artériák vére olyan szembeszökően piros“.

Akkor fiam, abban a pillanatban Fehérek és Feketék testvéri szeretetben forrnak össze és kérlelhe-

tetlen gyűlölettel törnek az Idegenre, ki megmerte nézni a dolgot magát, nem átalította szemét kinyitni és kérdezve jártatni végig Isten szép világán.

Csak példának mondtam az egészet, hisz mit érdekel Téged a politika s csak mert már benne vagyok, azért folytatom.

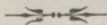
Fehérek és Feketék sűrű rajokban lepik a földet, vannak közöttük erős kezűek: ezek kormányoznak, vannak erős fejűek: ezek rendszert visznek az értelmetlenségeikbe és madárfejűek: ezek dalt dalolnak és más költői műfajt művelnek . . . csak nyitottszeműek nincsenek közöttük, bátor szembenézők, kik úgy látnák a világot, amint teremtetett.

Nem, fiam, ők egy ujat teremtenek! Egy gyökértelen, levegőben lógó uj világot és csinálnak politikát, aminek az élő emberrel varratnyi közössége nincs, csinálnak tudományt, aminek az elme nem látja érdekét, csinálnak irodalmat, amit a szív hidegen elutasít és élnek (és életnek velünk is) egy életfeletti életet, amit eddig élni sem volt érdemes, tovább élni meg nem is lehet.

Haragudj fiam Fehérékre és Feketéekre nagyon. Isten is haragszik és bocsát néha rájuk világháborút, likvidálja lelketlen tudományukat s a szívtelen irodalomnak magvát szakasztja. Összezilálja nyelvüket. azután csendet parancsol.

Szűz messzeségben valahol új értelem fogan. A
kérdőzök ideje jön. Kérdezz fiam.

Akár azt is : miért rikkancsoltatom e leveleket egy
országreszen át ? Lehet, türelmes kedvemben találsz
egyszer és hosszú mesével felelek. A kagyló fájdalmá-
ról mondok majd mesét, a csodás fájdalomról, amely-
ből kis cipő, harisnya, tandij és könyv terem.

kala
felé.
láttá
tem

leve
min
egés
ben
tatla
hez
jon
zat
den
haz

VII.

Fiam,

az ablakból láttad tegnap délután, hogy bottal, kalappal a kapun kiléptem, pár lépést tettem a piac felé, majd hirtelen fordulással visszatértem. Nemcsak láttad, fel is tűnt neked, kérdezted is miért, én feleltem: „Majd megtudod“.

Nem arra gondoltam, igazán nem arra, hogy levelemet olvasván megtudod. Hanem arra, hogy, mint sokunkra, elkövetkezik Reád is (ahogy látlak, egész bizonyosan elkövetkezik) az idő, hogy sétatöbbszben minden különösebb indokolás nélkül, egy láthatatlan diszkrét gentleman hozzád csatlakozik, a füledhez hajol és belesugja: „Kár minden lépésért, forduljon nyugodtan vissza Uram“. És ahogy engem visszatérni láttál, úgy engedelmeskedik e tanácsnak minden megszólított; bárhova indult volna — nyugodtan hazatér.

És otthon is marad.

Szeretném fiam, ha párezer kilométer fölösleges

sétát megtakaríthatnék a számodra. Ugy van az, hogy ez a halkszavu láthatatlan azért ér el általános sikereket, mert csak azokhoz csatlakozik, akiknek arcán amugy is ott ül a hajlamosság a visszafordulásra. Nos . . . ha levelem nyomán pár évvel hamarabb ülné ki arcodra, — én mondom Fiam — nem lenne okod bánni.

Első levelemben ígértem, hogy nem lesz egy szó ez írásomban, mit mai fejeddel is ne érhetnél meg. De azt nem ígérhettem, hogy nem találkozol bennük egy emberrel, akinek tettei és gondolatai néha érthetlenségnek lesznek előtted: az apáddal, aki megértésért, mindenki más előtt, mégis csak a te fiatalságodhoz fordulhat. Azt is ígértem, hogy nevetni való is lesz e levelekben. Hát nem nevetni való, hogy legtöbbször, mikor kalapomat, botomat összekerestem és neheztelő kérdezősködéseidre kurtán azt feleltem: „Dolgom van” — én voltaképen sose tudtam, hova indulok s hol fogok megállni!? Csak mentem. Így láttam a többi emberektől, kik lótnak=futnak, kocsiba ülnek, ezzel tárgyalnak, azzal tárgyalnak, titokzatoskodnak, sarki beszélgetésre megállnak, kávéházi sarokba sugdolózni ülnek, néha elutaznak, sűrögnek, forognak, estére megállnak, reggel újra kezdik. Így folyik az életük és ebből megélnék, ebből a sürgés-forgásból élnek azok

is, akiknek élete reájuk bízott. És vettem a botot, a kalapot, ezt az életet utánóztam én, fiam, mikor naponta többször a kapun kiléptem, térültem-fordultam, beszélgettem, meg sugdolóztam, olykor vitáztam, néha kocsiba ültem, de mindezt csak úgy, mint Dummer Auguszt, tehetetlen tenniakarással, éppoly ügyefogyottan, mint ő, de nem olyan kedvesen és azért — még nevetés formájában sem — jutott ki nekem a siker.

Azt mondod fiam, mégis csak furcsa, hogy én azt hittem: céltalan futkosással célt lehet érni, kenyeret keresni lehet. Elvégre Te úgy látod, hogy egyik ember orvos, a másik ügyvéd, a harmadik kereskedő. És a negyediknek és a századiknak, mindnek, van valami különleges foglalkozása, annak derekasan utánalát, a betegéhez megy, a törvényszékre siet, vagy az üzletfelét keresi fel. Céltalanul senkisé szaladgál . . . (Látod fiam, rádfogom, hogy ezt mondod, pedig nem mondtad soha. De arra emlékszel ugy-e, hogy nevetve megkérdezted, miért mondom mindig, hogy: dolgom van. A nevetés az én „dolgom“-nak szólt, e pénzt nem hozó céltalan futkosásnak, szégyén Dummer Auguszt esetlen bukdácsolásainak).

Hogy hihettem!?

Fiam, a hitet a jóisten adja, olyikunknak egyebet sem ad, s ha ezt sem adta volna, azt tudom, hogy

hol lennék már régen, de hogy Te hol: azt nem tudom. Pár óra álom — jó búfelejtő, s én úgy ébredek reggel, mint egy Faraó. Királyi váram kapuján, ahogy kilépek, megdobban a föld a lábam alatt és délcegen nézünk egymás szemébe — Én meg a Nap. Fiam, a kenyérgondok, miktől estére kis gombolyaggá görbedek, reggel nincsenek sehol. Enyém a föld, az élet, minden lehetőség és minden alkalom. Terveim közt egy új megváltás a legkevesebb. Kis emberi ravaszságok csomóján az elme éle nevetve vág keresztül. Mesetávolba tűnnek a tegnap patkányharcai.

S hogy este mégis!? S hogy minden este összetörve, minden tagomban kiállva, üres zsebekkel, szemlesütve úgy térek haza...!? Igaz.

Valami van, amit nem értek. De azért — a nevetésseddel — nincsen egészen igazad.

Azt helyesen látod fiam, hogy egyik ember ügyvéd, a másik orvos, a harmadik kereskedő, mindenkinek van valami tanultsága vagy képesítése s ezt, ha jól esik, fel is jegyezheti a névjegyére. Én is megtehetném. De hol van ez még — a foglalkozástól!! Mekkora távolság még odáig, hogy a tanultságból foglalkozás legyen!

Azt mondják: „Kezdeni kell, a többi jön magától”. És én elhiszem, hogy a többi jön magától, azt

is, hogy kezdeni kell; csak azt nem tudom, hogyan. Sokat kérdeztem, nem mondta meg senki. Feleltek — de Isten bocsássa meg — nem igazat feleltek. Legtöbben nevettek. Ezek hazudtak a legszörnyűsegeiben. Fiam, ha kérdésre valaki nevetéssel felel — szaladj attól az embertől messzire. Mert nemcsak a feleletet tagadták meg tőled, hanem az emberséget is. Meg se állj, fiam.

Nem tudhattam meg soha, hogyan „kezdik” az emberek. S most nem mondhatom meg neked sem, pedig én vagyok az egyetlen, aki neked, ha tudnám, megmondanám. Sok céltalan futkosásomnak, lásd, ez is célja volt: meglesni őket, csak azért is, kitudni titkon: mégis, hogy kezdik el. A tanultságukat hogyan hozzák először forgalomba.

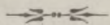
Nem tudtam meg soha. Egy pillanat ez, amelynek titkát óva őrzik. Ők tudják miért. Én már csak a folytatást láttam, azt a „többi, ami magától jön”. Erről tudok is egyet-mást mondani.

Magától jön. Olyan könnyen jön, hogy nekünk, Augusztoknak, keserű lesz a szánk és fitymálva nézünk a munkátlan diadalt. Sokszor meg nevetünk a harsány hó-ruck! kiáltásokon, homloktörülgetésen, fáradságmutogatáson, gondmimelésen, amivel a „munkájukat”, ezt a semmit, kísérik.

(Semmi? Csiná'd utána Auguszt!)

És tehetetlen dühvel veszem a pálcám, a kalapom — dolgom van fiam! — és rohanok és csak a város végén eszmélek magamra: hát újra itt vagyok... de miért és hova? Szomoruan és nagyon fáradtan, de azért sietve iszkolok haza, mert hóruck!-jukkal megölnek az okos Augusztok.

Isten megáldjon fiam, mostantól mindig a szobámban találsz, jer minél sürűbben, tanítlak egyre-másra, legyen mit kenni, ha felnősz — a névjegyedre.

VIII.

Fiam,

minden a segédtiszttól függ.

Nem tudom, lesz-e a te idődben háboru, bizonyára lesz, de ha nem is lenne, ne felejtsd ezt a tanításomat. Mert — segédtisztek mindörökké lesznek, háboruban és békében, gyöngyéletben és civilnyomoruságban, míg világ lesz a világ és a mi nagyszerű fajtánk, a homo sapiens, éli rajt' világát.

Ha én most úgy tudnék irni, ahogyan kutya-kötelességem volna, ha már tollat fogtam, — mindjárt megértenéd, mire gondolok. Figyelj — tán így is megérted.

Sokszor küldtelek üzenettel ehez vagy ahoz az emberemhez, indulás előtt felmondtad a leckét kétszer is, megnyugodva vártam visszatérteket. Izgatottan vetted a megbizást és bár nem mondtad soha, ugy-e igaz, hogy izgalmad tetőpontra akkor hágott, mikor ott álltál a bejárat előtt, ujjad a csengőgombot nyomta és az ajtó kulcsának fordulását vártad? Pe-

dig tudtad, hogy ez alanti szolgálatot nem az teljesíti, akinek üzenetem szólt, hanem: inas, szobalány, vagy akárki más, a név nem fontos, mondhatom segédtisztnek is. Nem láttam soha, de esküdni mernék, hogy előtte jobban rebegtél, mint — bebocsátást nyervén — a címzett előtt. Oh ott már nem rebegtél, értelmesen szóltál, a szived sem vert sietve, és ami volt, csak annyi volt — te nem is emlékszel rá — egy kis kimerültség. Nem is emlékezel, de én akarom — azért írom ezt a levelet — hogy emlékezzél! Arra a kimerültségre, erőfogyatékra, amit szenvedtél és amit az okozott: hogy közted és aközött, kivel dolgoz akadt, ott állt egy harmadik, — a segédtsízt, fiam — ki felborította fáradsággal rendbeszedett egyensúlyodat, azután megnyílt az ajtó hirtelen, már várt a — Parancsnok, svungba hoztad magad egy villanás alatt, s hát persze hogy persze, no valld be szépen, olyan lágyacská lettél, mint mondtam: kimerült . . .

Semmi találó nincs e hasonlatban, semmi olyas, mi a nagyok dolgával közös, vagy alig valami. Az a perc talán, melyben a segédtsízt megjelenésedet hírül vitte s az előszobában magadra hagyott. A gyenge kis tényt, hogy üzenetemmel odakint állsz, hányféleképen jelenthette be! Mondhatta így, unott

közönnyel: „Itt van egy fiu“. Mondhatta barátságosabban: „Itt van egy kis fiu“. S mondhatta (csak tőle függött) pártolva, szinte beajánlóan: „A doktor ur kicsi fia van itt“.

Amilyen okos kis fiu vagy, mosolyogsz ezeken a semmiségeken, de csak azért, mert amilyen kis csacsi vagy, — még nem érted, mi minden fordul meg ezeken a semmiségeken.

Minden a segédtiszttól függ, fiam. Attól a harmadiktól, aki odaáll közém és a partnerem közé, mikor ennek akaratát hajlítani akarom. Gyönyörű tervek, abszolút elgondolások, számszerű bizonyosságok nyaka tört ki már a segédtiszt kezén.

Ugy-e a kapitányra gondolsz, kiről sokat beszéltünk, a Kommandó-segédtisztre, ki szabadságkérésemet úgy referálta, hogy az csak kibuvó a frontra-menesztés alól, holott én vitézi időm nagyrésztét töltöttem ott, míg ő végig idehaza csapdosta gyönyörű csizmáin pengő sarkantyuit. Miért? Mert a másik orvos jobb „alsós-anyag“ volt s mint ilyen — a kávéházban — nélkülözhetetlen. Ezt nem irták rá az aktára, fiam, az aktára az én nélkülözhetetlenségem került, el is utaztattak, majdnem belehaltam, pedig Te voltál beteg és nagyon féltettelek. A két hét szabadságot is csak azért kértem, hogy falura vigyelek.

Ez jut eszedbe, ha segédtsztről szólok, nem is csodálom, magam is sokszor gondolok rá még ma is. De nem éppen mindig Tudod, sok segédtsztr állt az utamba egy élet hosszán, nem is mind délceg katona, volt köztük délceg civil is nem egy, olyan is több, ki délceg se volt, csak civil volt, úr is paraszt is, mindenféle fajta, magas hivatalnok és alacsony ajtónálló, nem is lehet azt mind elmondani, annyi és annyiféle volt. Nagyjából, fiam, mégis kétféle a segédtsztr: olyan, akit már hivatalban találtunk és olyan, akit mi tettünk hivatalba. Ez a második fajta a veszedelmesebb. De sose ismernéd fel, ha az első alaposan szemügyre nem vetted.

Fiam, ez a szó, hogy: *segédtsztr* — katonáéknál se jelentett stráfot, se csillagot. Nem rangot jelentett, hanem *állapotot*. Meg kell hogy mondjam itt, nem volt rossz állapot. Hatalom volt és tehetőség. Kár, hogy szemléltetve be nem mutathatom már Neked, (a gyönyörű Hinterlandkommando-k jaj, hova lettek . . .) hogy köszönti a kapuőrség a segédtsztrt és hogy a tábornokot. Hangos hapták és büszke fővetés kijárt mindkettőnek, a külömbőség a szemekben volt, fiam. Emberi méltóság és öröms derü szállt a szemekből a tábornok felé, örültek a fiuk, ha jött hament, a táborparancsnok nem törődött velük s ők

áldott jóságnak üdvözölték ezt a nem törődést. De-
jai, minden sunyiság, aljas emberi alázat ott lapult a
szemek mélyén, ha jött a segédtiszt, mert minden
tőle függött (ki legyen kapuőr, az is!) és őrnek lenni
jó és százszor jó, ha sivitva száll a gránát — két-
száz kilométerrel amodább. Oh, a segédtiszt ismeri
apró gyengeségeinket, kis hajlamainkat, kedvteléseinket,
éles szeme átfúr fitogtatott egykedvűségünk páncél-
zátán, a lehangosabb hapták és sarkantyupenge-
tésből is kihallja a frontirtózat elnyomott sikolyát.
Nem hatják meg beesett arcok, beesett szemek, se
sápadt melankólia. Nem tévesztik meg hetyke beszé-
dek a tiszt étkezőben. Ő fél a fronttól — tehát min-
denki fél. És féljen is, mert ez az ő hatalma, melyet
elcikáztat naponta, félős emberszemek előtt...

Honnan a segédtiszt hatalma? ezt kérdezed.
Hogy még álmélkodóbban kérdezd, elmondom Ne-
ked, amit egy helyütt Tolsztoj mesél (s az ő meséi-
nek többet hihetsz, mint valamennyi szakíró valósá-
gainak). Egy orosz hadvezér segédtiszt irodájában
vagy tíz tábornok és egyéb magasrangú tiszt vára-
kozik. Valamennyi a segédtisztet udvarolja körül:
kis hetyke, fölényesen okos kapitányt. Éppen egy
rendjeles orosz tábornokot hallgat végig, aki szinte
lábujjhegyre ágaskodva, bíborvörös arcának katoná-

san alázatos kifejezésével jelent valamit . . . (a tábornok a kapitánynak!) — mikor belép az ajtón egy fiatal zászlós, jóbarátja a kapitánynak, ki abban a pillanatban már el is fordul a tábornoktól, vidám mosollyal int a zászlósnak és hozzásiet . . .

Nem is értheted meg másként sem ezt a jelenetet, sem a nagyvilág összes jelenéseit, hacsak észben tartod: a segédtsiztség nem rang, hanem állapot.

Nemhoggy egy kapitány — fiam — egy őrmester eldöntheti a sorsodat. El is dönti, többször még, mint a kapitány. Miért? Azért. Felfoghatom a dolgot úgy is, hogy: egészen rendén a dolog. Elvégre, ha a parancsnok nem dolgozik, minden dolgot alantosaival végezteti, miért ne vándorolna át az alantos kezeibe (a kötelességgel együtt) — a jog is? Nemcsak katonáéknál fiam, polgári hivatalban is így van, így a vármegyénél, a minisztériumban és minden foltján a világnak, ahol csak előszobáznak fáradt emberek. Erről tenni nem lehet, okos ember meg sem kísérli, hanem gyors felfogással aényt — ténynek veszi s minden erővel, mit koncentrált a parancsnok ellen, frontális támadással a segédtsiztre támad. Eszét, ravaszságát, pártfogóit mind már az előszobában harcba veti s támogató nehéz tüzérségével a segédtsizt asztalát löveti.

De mondom, ez a kisebbik veszedelem: a hivatalban ott talált segédtsízt; elismerem — erőpazarló s lendülete trontó állapot, akár csak papon keresztül járulni Urunk-Istenünkhöz. De tenni róla nem tudunk, e segédtsízt a végzet veti elénk, sem elkerülni, sem elnézni felette nem lehet, úgy ékelődik közénk és céljaink közé, mint pokoltól égig érő sziklafal, melyen csak bűvös „Szézám“-ra nyílik keskeny ajtó. És mégis... ezret inkább ebből a fajból, mint csak egyet is azokból, kiket mi ültettünk oda.

(Nagy fát mozgatok, erőmet túlhaladja, a törzset hiába nézed, nem mozog, a vastag ágat is hiába nézed. Se zúg, se recszen. Egy-két levél, ha ing... figyelj merőn fiam).

Egyszerű szürke ruhámban állok, kezemben gépirásos kérvény, sokadmagammal a miniszter ajtajában. Minden formaságon túl, csak idő kérdése már, hogy beljebb kerüljek. Köröttem emberek, mint én-magam, egy várt „igen“ s egy rettegett „nem“ között vergődnek nyilalló vágyaikkal. (Tőlük semmi sem függ. A maguk sorsa sem.) Passzív szegények, mint én-magam. Forgatom az esélyek szerencsekerekét kinos mellnyomással. Csak nyílnék már az ajtó. Már nyílik is, de újra csak kívülről és bejutnak újabb referensek. Nem bírom tovább. Szomszédomnak az ese-

temet mesélni kezdtem. Bőkezűn, érthetőn, nagyszerű árnyalással. Jótváró hitem minden szavamon átrezeg. Befejezem. Csillogó szemmel várom igenlő jóslatát. Szomszédom mosolyog, fanyarul, gonoszán, homlokot ráncol, orrot fintorit. „Próbaszerencse” mondja s hozzá vállat rándít. Én daccal elfordulok, de reményem dus kalásza már földre hajlik. Már csak a rossz esélyek között szemelek, szerénységem az eget verdesi. Csupa alázat vagyok már, hogy újból hozzáfordulok és szerényebb kérdésekkel ostromolom, nézné meg a papírjaimat, rendben vannak-e? A bélyeg jó helyen s elégséges-e? Hány lépésre Tőle kell megállni? Ilyetén szerénységgel akarnám a magam pártjára hódítani... azt az ugye lehet nálam is koldusabbat, akiből én, Isten tudja, miért — egykettő *segéd tisztet csináltam*. Örmestert, kapitányt, úristent! Hivatalba tettem, a fejemre ültettem, tesz velem, amit akar, igazgat, utasít, kérlelhetetlenül és felelhetetlenül. Minden erőmből kiforgat, s mire az ajtó nyílik, már semmi sem vagyok, sem ész, se jog, sem akarat, temetésre váró hulla, semmi más.

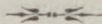
(Figyelj merőn fiam. Fennt a csúcson, szélén a lombnak, bólint egy pár levél.)

Olyikunkat — fiam — csakugyan a maga képére teremte az Isten, adván minékünk is kiapadha-

tatlan teremő erő. És mi teremtünk egyremásra — segédtiszteket. Sok csalódás vesszőzte meg a lelkünk, vagy velünkszületett ez a rettegés? Miért álitunk magunk s az áhitott valóság közé tiltó élőfalat? Fanyar, klábrándító, reményünkrontó segédtiszteket? Minden előszobában, minden cselédszobában, házkapuban és utcasarkon a kinevezésre váró népséget megtaláljuk. És osztjuk a rangot, a tanácsadói sarzsit, kérünk segélyt ezerszerkoldusoktól, fecsegünk süket füleknek, irigy szemeknek kítárjuk arcunk vonagló kinjait, áruljuk gyengeségünket uton-utfélen. Hallatlan erők gyülemlenek fel gyengeségeinkből, állanak csatasorba és mind — ellenünk. Állunk reménykopottan, üres kezekkel, szemben velünk a kérlelhetetlen segédtisztí gárda, melyet világra hoztunk. A hitvány csapatban kérő tekintetünk arcról-arcra jár. A Boldogság észrevétlen mellettünk elhalad.

Napoleon!

Ne az enyémet, fiam, az Ő életét tanuld. Magának bajra Ő segédtisztet nem teremtett, nem ültetett snnkít hivatalba. Azt is kidobta, akit már benn talált.

IX.

Fiam,

aki pretenziókkal jön, az meghal.

Lásd fiam, így nem szabad egy embernek semmit ígérnie. Ime már nem is egy szó, hanem egy egész mondat, amelyet nem értesz. Itt állok, másként nem tehetek, dobj reám követ, de hallgas meg előbb.

A *Mezőség* nagy országutján gyorsan ügető lovak vitték a kocsim. Hátrahanyatlottam az ülésen, erőtlen voltam és összetörött. Késő nyári, alkonybajló délután, lilás volt már az országut pora, ennyit láttam csak abból, ami a kocsin kívül volt, szemem mozdulatlanul a kocsis tarkójára meredt, nem gondoltam semmire, meghalni se vágytam, túl volt ez a bánat mindazon, amit még halállal gyógyítani lehet.

Sötétedett. A lovak tartották a trappot, a kocsis időnként félő sejtéssel hátralesett. Mit is gondolhatott? — ijesztő lehettem és ő nem látja, milyen peckesen ül mellettem és hogy vigyázza életemet: élnivágyó

dé'ceg utitársam, a bánat. (Ezt már végleg nem érted, ne is értsd fiam.) Szó a félnapi ut hosszán nem hagyta el a számát.

A mócsi tetőn szusszanásnyi időre a lovak megálltak. Izzadt hátukat gyorsíramu szellő szárítgatta, jó-tékonyságát ez a szél lüktető halántékomtól sem sajnálta. A kocsis fékezett és erősen tartva szárban, a lovak már lejtőn szaladtak. A vö'gyből sűrű piros fények integettek: tiz perc még, már csak nyolc, négy perc legtovább. Szavakat kerestem. Valamit csak mondani kell. A drága nővér, ki megszokta már, hogy mindig csak fájdalom évadján látogatom, egy pár szives szót megérdemel. A kocsi mind gyorsabban gördült a falu felé. Harmincnyolc! — az uto'só kiló-méterkő. Ez már a falu. A Hosszuék udvara. A takaréék. A csendőrök. A vörösfogadó. Balra, kis virágos kertre nyíló, négy világos ablak. Egyikből derékig hajlik ki Ő. Stetős, furcsa kis lépésekkel elém szalad, hideg kezemet biztatva szorongatja, a nevemet mondja, karonfog, a kis hidon át bevezet. Akkor, ott, még az udvaron hullottak ki a számból ezek a szavak: „Aki pretenziókkal jön, az meghal“. Mikor ki-mondtam, nyugodtabb lettem.

Édes fiam, én nem vagyok erre a kitalálásomra büszke, hiszen az élete nyomoruságát valamilyen for-

mában mindenki megszövegezi — hát csak annyi az egész, hogy én ilyen kurtán fogalmaztam. A jólesés pedig, ami kísérte e kurta vakkantásomat, csak olyasfajta volt, mintha neked egy számtani feladatot sikerül fáradságosan és becsületesen megoldanod, mondjuk: egy csomó törtet hozni közös nevezőre . . . úgy, olyan becsületes fáradsággal ültem le pihenni, hogy sok tört reményemet sikerült — óh, nem összeforrasztani! — csak összerakni némi rendbe (adjusztálni egy közös koporsóra.)

Fiam, az iskolában ugye hangosan olvastatják veletek a közmondásokat és megtiltják, hogy hangtalanul a pad alatt detektívregényeket olvasgassatok. Pont megfordítva tenném: a gyermekektől én a közmondásokat tiltanám. Mert akkor, csak azért is, azokat olvasnátok elfúló izgalommal, a közmondások lopnák be magukat az idegeitekbe oldhatatlanul. Istennem, ha ezt a szép mondást: „Nyugtával dicsérd a napot“, ha ezt a pad alatt olvastam volna vagy lopott gyertya mellett, mikor aludtak már a házbeliék, de sok csalódással lennék ma szegényebb!

Nein akarok igazságtalan lenni, az élet valamennyire pótolja az iskola mulasztásait, negyven év alatt az én idegeimbe is berágott egy ilyen szentenciát, azt, amellyikkel kezdődik mai levelem. Távolról

sem olyan szép és olyan világos, mint amaz iskolai, viszont (öndicséretnek ne vedd fiam) valamelyest mégis egyénibb. Nem is lehet csodálni. Negyven év alatt egy élettelen ólomgolyó is, ha magamban hor-
dozom, kap tőlem valami egyéni veretet. Hogyne kapna egy élő fájdalom.

Hogy az egyéni veretű bölcseséget jobban sze-
retem a közkeletű bölcseségeknél, ez azért van fiam, mert a közkeletűek között hamar akadhatok két olyanra, amelyek egymásnak ellentmondanak. (Nahát nem épen olyan hamar, de negyven év alatt rájöt-
tem, hogy a „Nyugtával dicsérd a napot“ ellene mond annak a másik szép mondásnak, hogy „Mindenki a maga szerencséjének a kovácsa“. Ez az utóbbi az emberi akarat győzhetetlenségét hirdeti, a cselekvő, dagadó izmu, lobogó agyu embert állítja bajérhetetlen magas dobogóra, míg az első bizony a szenvedő igeragozás hőségévé teszi emberünket, aki csak tatik tatik és bár tetszése szerint törekedhetik, sikeréről csak este bizonyosodhatik meg, ha markát kinyitván, a sikert bennetalálja.) Az egyéni veretű bölcseséget sose lehet ilyen szégyenbe hozni, mert azok fiam mind (fájdalmasan,) igazak. És a fájdalmas igazságok, sajnos, szép sorjában elérnek egymás mellett a világ rendjében. S még szűkebb helyen is . . .

Téged persze az érdekelne jobban, mi lett a lovakkal s talán az is, mi jóval kínált engem Flóra nénéd. A lovak haza mentek az istállóba, ropogtatták a zabot és a szénát és gyűjtötték az erőt, hogy visszavigyék a vonathoz árnyékká nyúlt apádat és sulyosabb utitársát, a bánatot. Flóra nénéd pedig teával, fahéjas kaláccsal kínált és közben az itt írottaknál egyszerűbb és világosabb szavakkal tanított engem, milyen nagy kárt tesznek az emberben a pretenziók. Ő nem használta ezt a szót, hanem olyasmiket mondott hogy: „Mindent úgy kell venni, ahogy van, az élettel szemben minden követelőzés nevetséges és hiábavaló” azután hogy: „Mindent meg kell tenni, hogy úgy legyen, ahogy az ember szeretné, de ha mégsem úgy lesz, hát azért az ember nem felelős”. Meg mondott afélét is, hogy: „Biztosra csak az vehet valamit, aki előrelát minden eshetőséget, minden lehetőséget és mindenről tud, ami volt és ami van: csak a jó Isten maga . . .”

Amiből láttam, hogy a pretenziókról körülbelül egy véleményen vagyunk, csak Ő nem fogalmazta a maga véleményét olyan halálosan.

Nem is haltam meg fiam. Csak . . .

Te! Az íróasztalomon azok a szép kék kötésű könyvek a Nietzsche Frigyes könyvei. Ez a szegény

Niet
volt
szék
Egy
léke

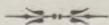
nek

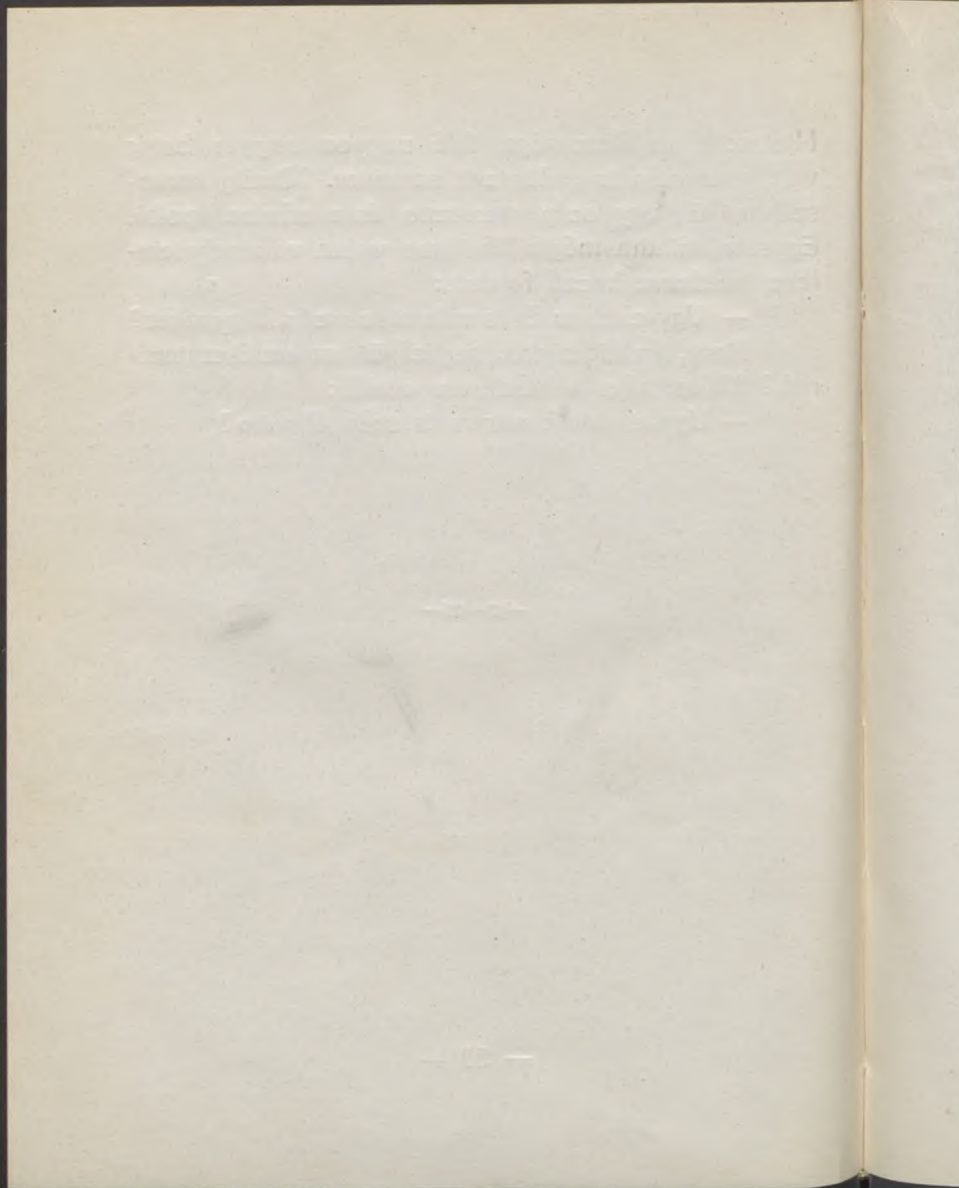
Nietzsche az élete vége felé nagyon nagyon beteg volt, már nem is emlékezett semmire. Mindig karos-
székben ült egy szép terraszon és a nővére ápolta.
Egyszer, mintha mégis felvillant volna valamely em-
léke, kérdezve hozzá fordult:

— Ugy-e irtam én is valamikor szép könyveket?

Fiam, én kit hívjak segítségül az emlékezetem-
nek? Választalan a kérdésem elszáll:

— Ugy-e voltak nekem is szép álmaim?

FÓÚR!

nem
széc
épp
év
idő

olya
a K
de
fizet
Akk
csak
hozz
ször
jöttü
szül
a m

Első beszélgetés.

Főúr

... Köszönöm, már fizettem . . . És mátol fogva, nem is lesz már nekünk efféle összeköttetésünk. Beszédünk is kevés lesz együtt, csak olykor-olykor, ha éppen valami, régi dolgokról eszembe jut. Huszonöt év nagy idő — egy és más (ne csodálja) ilyen hosszú idő alatt bizony felgyülemlik.

Huszonöt éve járok magukhoz, Főúr, ne nézzen olyan kétkedve rám! A *Herzl-kávéház*, kilencvenötben, a Király-utca sarkán (maga a világon se volt még), de az már ott volt s mielőtt az ember elment, ott is fizetni kellett. Sokat tudnék beszélni *magáról*, Főúr. Akkor Ernőnek hívták — mások, mi nem mertük még, csak úgy szólítottuk: „kérem“. Pedig udvarias volt hozzánk, iskolás fiukhoz, „jó estét Uraim“ — így köszöntött minket kedden, csütörtökön, hittanóráról mikor jöttünk. Tudja Ernő, pardon Főúr, két olthatatlan vágy születik minden emberrel. Egy a transcendentális után, a másik a *grande vie* után. Mindakettővel korán talál-

koztam. Elsővel a Mezőségen, csillagos nyári éjjel, hanyattfekve egy buzakereszten. A „nagy étellel” kevéssel később a Herzl-kávéházban. (Plágium! — kiáltják kórusban Ambrus Zoltán imádói, kik olvasták a *Gerolsteini Nagyhercegnőt* és emlékeznek kicsi hősnék vágyódásaira a „Nagyvilág” után. Plágium biz ez, nem többé és nem kevésbé, mint e'ső szédülő támoltygásom a Herzl parkettjén, plágium, mint első félős kocogtatásom Magának a vizes poharon). Ma már tudom, használhatatlan, dologtalan vén emberek, özvegyült asszonyok (negyventől-ötvenig) látogatták a Herzl-kávéházat, de nekem a dominók csattogása, legyezők suhogása mámort hajtott buta kis fejembe. *Valaki* voltam, intésemre a Főúr, mint világjáró hajó kapitánya, parancsot osztott, frakkos pincér továbbította a parancsot: „Duppla hab!” a hajó gyomrából tompán hangzott fel újra: „Duppla hab!” Rebbenésnyi pontossággal a gépezet mozgásba jött, csörgött a kánál, a tálca, a cukortálca és karcsu kávéspohár tetején szűz kevélységgel lágymerekv tejszinhab, oldalán fehér vajas kalács, keményre vasalt szerviett halk simulással asztalomra szállt... Rab lettem én ott akkor Főúr s huszonöt évig rab maradtam.

Szűk sikátor ott még a Király-utca, csak lennebb tágasul. A Herzl ablakán át néztem a tulsó oldal esti

életét. Sajtüzlet kettő s egy fűszeresbolt lapultak szem-
közt, három emelet alatt. Balról kopott földszintes
házban, nagy héber könyveket árult egy vértelen arcú,
szőkén vuklizott, vézna kis zsidó.

Érthetetlen nagyságu sajt hengerek és ezüstbe bur-
kolt kis négyszögek (mily szép volt e név is: Impe-
riál!) — nagy, masés gazdagságok sejtését hozták.
Nyugalmas középszer és polgári konyhák képzetét
ralzolták ki a kirakat süvegcsukrai, kávéhegyei és szür-
kére piszkolt kockacukorhalmaza. Együtt a sajt, a cu-
kor, a kávé képzeletemet *Nyugat*-ra vitték. Miért, ki
tudná? Forgalmas volt a bolt is, forgalmas nagyon
a Király-utca maga, Pesten az emberek sietve járnak
s úgy hallottam: Amerikában is . . .

Viszont sohasem nyitotta senki a könyvesbolt
ajtáját, könyve előtt hajlottan ült a boltos, feketével
sávozott imádságos kendők bélelték a kirakat favázát
és a Herzlben tespedő fiut megihlette a *Kelet*...

Nagy bűnös maga Főúr, mért nem engedett ki
a Király-utca bűzébe, hogy közelről meglássam a
penészt a sajt malomkeréken és a pókhálót az imád-
ságos kendők felett. Engedte volna, hogy menjek vé-
gig a Király-utcán! Láttam volna, hogy a Lövölde-
térre és nem a brooklyni hidra visz! Konfliskocsisok,
hordárok zilálták volna szét ostoba álmaim! Nagy

bűnös Maga . . . most menjen, adózó rabjai hívják,
majd máskor folytatom.

Második beszélgetés.

Főúr!

. . . Maga most is elegáns ember Főúr, a mó-
dorában is van valami vonzó, nagyon kellemes tud
lenni, ha akar és ahogy a Trabucco-it kínálja, annak
igazán bajos — én legalább nem tudok — ellenállni.
Hanem húsz év előtt . . . ugy-e, maga volt az a Ba-
laton-kávéházban? Akkor Károlynak hívták, angolos
szőke oldalszakállt viselt, bajuszt semmilyen, egyetlen
hátranyúlással kiszedte bőrtarsolyából a visszajáró
hatvannégy fillért . . . óh, hogy csodá'tam! Nem is
igaz Károly, nem hatvannégyet, csak negyvenet;
huszonnégyért egy világosszőke Médiát adott, pedig
nem is kértem, még égett a másik, de maga mégis
adta s én nem kérdez'em miért, közöttünk ilyen apró
magyarázkodások nem voltak műsoron. Hol volt még
akkor Einstein s mi tudtuk már, hogy minden relativ.
Az idő is. Kettőtől este nyolcig — az télen semmi
sem. Két párti sakk s az óra már négyet mutat, jön
az „Esti Ujság“, meg egy kis csokoládé két pasztrá-

nával, már egynegyed hatra járt, a karambol asztal zöldje az ivlámpák fényében kékre vált, két párti százas, maga gondoskodik, hogy a szivarom ki ne aludjon, a kávéház már ürült, markőr! fizetni! Egy utolsó Média, meg még egy vacsorautánra — nagy tolvaj maga Károly, ellopta ezer délutánomat!

Főúr, én nem panaszkodom, én így is sokra vittem, nevemnek az ujságíróbörzén határozottan kellemetlen csengése van, de mi lett volna még belőlem, ha magának nincs az a bódító megjelenése s a szivarkínálásban nem olyan ellenállhatatlan. Nem is értek én a panaszkodáshoz, maga még egyetemi-polgár koromban világpolgárrá nevelt, egy-két kontinentális gesztust felejthetetlenül megtanultam, míg a gyermeki szentimentalizmust kimosták szivemből a „Balaton” füst hullámai. Így történt s nem másként, mi dőreség kutatni, más társaságban mi lett vón belőlem...

Semmi baj Főúr, sok mindent nem tanultam meg, mit tán kellett volna, viszont sok mindent tudok, amit nem tudhat más, csak aki Magához járt az iskolába. Nem sok könyvet olvastam életemben, éppen tán hibás a Balaton, de olvastatott velem sok revút, sok napilapot. Legszélsőbb baltól, legszélsőbb jobbig a magyar és német zszurnalisztikát reggel kilenckor már habzsolni kezdtem. Délre könyv nélkül tudtam a

parlamentek szenzációit, a színházi élet pikantériáit és minden új könyvnek a címét legalább. Egyforma kedvvel futottam át a tőzsderovatot, a vetések állását s a Liverpooli Nagy Akadályverseny kilátásait. Tudtam, min dolgozik Gerhart Hauptmann és tudtam, hogyan vélekedik róla Ludvig Hevesi. A vélemények — ezek különösen érdekelték. Igazán szólva — csak ez érdekelt. Nem tudom Károly, a Maga szivarjai tették e, de nekem estére sosem volt kedvem színházba se menni. Prömierekre se jártam. Ha nem reggel! — a prömiert követő regge'len, olvasni a darabról tíz véleményt, az volt az öröm! Mit mond Ambrus, mit mond Keszler, Rothauser Miksa s a többi haruspex! Olyan furcsának tetszik ma már, hogy könyvek, darabok nem érdekelték, de izgatott a vélemény, mit róluk mások adtak. Ma másként van Károly, egészen másként, ma semmiféle vélemény nem izgat. (Igaz, hogy az sem, amiről leadják...) De maradjunk a tárgynál, Főúr, akkorról beszélek s akkor úgy volt. Nagyon sokáig úgy volt. Érdekelt, szörnyen érdekelt a világ, az élet, az irodalom, a művészet, de nem közlről s nem közvetlenül, csak a Rákóczy utról, a Balatonnak páráktól homályos tüköriüvegén keresztül.

Károly, pardon, Főúr, maga nemcsak velem mű-

volt ilyen csodát. Egy generáció nőtt fel a Balatonban s a többi utcáranyiló nevelőintézetekben, az a generáció, mely ma van férfikorban és igazítani van hivatva az ország dolgát-baját.

Maga értelmes ember, tudja hogy ez mit jelent. Azt jelenti, hogy első vonalban áll, önmaga s mások életéért felelős egy generáció, mely a dolgokkal szemben sohasem állt, egész nap kávéházban ült, friss levegőt csak hajnalban szívott, mikor szédülő fejjel botorkált otthona — nem! — csak éjjeli szállása felé.

Titokzatosan mosolyog Főúr, de én kitalálom mire gondol. A közéleti férfiakra gondol, képviselőkre, tanárookra, írókra, művészekre, kik husz év előtt a Balatonba jártak, (kik akkor voltak férfikorukban) és maga úgy látja, nem magasan álltak felettünk, maiak felett, tudásban, jellemben, erőben, világotismerésben...

Igaz. De jaj, mások az idők Károly.

Enyhe volt a lég akkor és derüs az égbolt. Minden magától értetődött, szép játék volt az élet s az Uristen kegyelmes. Most — hideg szelek járnak, sötét titkok lebegnek sötét vizek felett, Isten homloka egy új Teremtés gondjától borús, már-már szívünk se dobban s az elme

is megáll. És a próbát kell állni mégis, legényül állva gáton.

— — — — —

Adhat kettőt. Egyet vacsora utánra.

Harmadik beszélgetés.

Főúr!

A kiszolgáló lehet ügyes és fáradhatatlan, a tulajdonos lehet tapintatos és körültekintő, kávé és tea finom aromát lehellő, a lokál ragyogó, tiszta és levegős — hiába Főúr — a kávéból s a házból kávéházat csak Maga csinál. Ne szerénykedjék, hogy: tulértékelem és ne mondja, hogy: főúri állapota csak étappe a fejlődés során, mely a piccolótól a tulajdonoshoz vezet, ne mondja mindezt, mert ugy is tudom s mert ugysem igaz.

Nem a „fizető“-höz íródna e meghitt vallomások, ki gyanakvó sietséggel jártatja tekintetét az „üzlet“ négy-öt asztalsorán és kínos agyfeszültséggel szeretné számontartani az elfogyasztott italok sokát. „Főúr“ — mikor e szót kiejtem, elhiheti, hogy nem akármely parvenure gondolok, ki gazdája kegyéből egyik napról a másikra főúrrá avanszált, — nem! ilyenkor egy

Isten kegyelméből való valaki jelen meg előttem, kinek a helyén mást elképzelni sem lehet, ki ha valamely füstoszloptól takarva nem is látható, a jelenlétét akkor is érezteti, temperamentuma átlüktet a kávéház ritmusán, több Ő, mint polgár, majdnem pontifex, frakkos fenomén, ah szegény a nyelv, hogy nevet találjon oly dus egyéniséghez . . .

„Fizetni” — ó Főúr, hogy gyűlöltük e szó koldusszagát, nyelvemet haraptam volna át, semhogy ki mondjam s On a magáét, semhogy kérdezze tőlem: „Volt kérem...?” s fizetőcédulán számolgatni kezdjen.

Inkább megtanultam, ami e Földön a legnehezebb: a Rendet és naponta pontosan ugyanazt a kontingenst fogyasztottam el: két feketét, egy kis csokoládét, két vajas kenyeret, tíz Princesast, hat szőke médiát. S hogy betelt az Idő, vettem a botom, a kalapom, a hitvány ellenértéket az asztal márványlapjára tettem, On a kabátom rámsegíti s míg gombolom — duzzadt tárcájából még egy szivarral megkinált. (Kire tartozik, hogy ennek a szivarnak az ára is már a márványon lapult?) A fő a gesztus. És az gyönyörű volt, ahogy On távozó vendégét szivarral kínálta és mondta hozzá „jó éjt Doktor ur”, pedig még az se voltam.

Nem voltam még Doktor s On nem siettetett.

Egyéni kedvességén túl tán e finom tapintat volt az, mi legjobban vonzott. Ot év nagy idő s mi sűrűn beszélgettünk, de maga Főúr, egyetlen-egyszer még csak azt sem kérdező meg, jogot hallgatok-e, vagy bölcsészetet. Szerepelt-e diskréciójában valami mély bölcsesség is (mellyel közömbösnek ítélte, milyen tudományok tanulását mulasztom el...) vagy egy még mélyebb bölcsesség szavát követte: *quieta non movere*... én nem tudom. Mindegy. Az úriembert látta bennem és foglalkozásom éppugy nem érdekelte, mint engem az On vezetékneve.

Főúr, egészen csodálatos, hogy a lélekbúvárok figyelmét On nem kötötte le. Van valami nehezen érthető és ingerlő abban, ahogy On százakkal tartott egyidőben barátságot és ez érzelmek mindenike egyként őszinte volt. Mily könnyű volna mondani, s tán bizonyítani is, hogy szívaron és borraivalón napi hatvan fillér, egy évben száznyolcvan korona s csak százzal szorozva is, már tizenhétcezer, — ez végül is a barátságnak csak egyik oldalát világítaná meg, az Onét Főúr, melyért ma sem sokallnék száznyolcvan koronát. Marad még mindig izgató titoknak, az enyém, a miénk . . . Mi vonzott minket bűvkörébe, mi tette költekezésünket szerelmi gyönyörrel felérő áldozattá, mit naponta bemutattunk márványasztalán?

Főúr, e rejtélynek én nyomára jöttem; (ne ért-
sen félre, csak nyomról beszélek, mely téves is lehet
és ha jó nyom is, magjától a titoknak még áldatlan
messze van.) Sikere megérdemelt siker. Egyike On a
nagyoknak, kik új gondolattal gyarapítják a világ esz-
metárát. On feltalálta: az egyenlősítő arisztokráciát.
Kinnt a szürke világban, a kávéházon túli létben —
demokráciával próbálkoznak szárazképzeletű politiku-
sok. Mindenkit egyenlővé tenni, egyforma senkivé ...
csoda-e, hogy sikertelenségük tökéletes? Viszontcsoda-e,
hogy tökéletes az On sikere? On a kávéház legma-
gasabb klaszisu vendégére állította be a modorát,
frakkját, egész úrmagát. S ebből nem engedett. Ezt a
modort, ezt a frakkot, ezt az úrmagát vitte győze-
lemre minden vendégével szemben, ezer önmegetaga-
dáson és undoron keresztül. Következetes volt és
kezdve államtitkárokon, végezve a Röser=kereskedelmi
bliccelő növendékein, mindenkinek a szívébe véste,
hogy nincs és nem is kívánatos más egyenlőség, mint
a Főúr előtt való.

Csak hívője volt e tannak, tagadója senki. És
hívője lett mind, ki egyszer templomába lépett. És az
maradt — az utolsó forintig.

Én még birom, Főúr.

Negyedik beszélgetés.

Főúr!

Túlértékel engem. Elviheti a Figaro-t, a Daily Mail-t is; e két nagyszerű nyelvet csak annyira ismerem, mint Onkegyed. A címszavakat hibátlanul ejtem. Hogy tizenöt év előtti veszekedés volt reggelente s épp e két ujság miatt? . . . igaz. Ha elmondanám, hogy áll ez a dolog — bolondnak tartana. . . .

Hiszi, vagy nem, én reggelente nemcsak éhgyomorral, hanem nagyszerű elhatározásokkal is állítottam be Magukhoz. Tizenöt év előtt is már — sok elvesztegetett esztendő sírt a hátam megett. Akkor még volt lelkiismeretem. Onnan tudom, hogy gyakorta fájt. Az elpotyázott évek fájdalma az idegeimbe is berágta magát. Olyankor is, amikor az eszméletem kék szivarfüstpárnák lágyán ringatózott, az idegeim megmegrándultak . . . Sokat nevettek rajtam a barátaim. Lehajtott fejjel, számban az örökös barna csutakkal, mint aki dolgát jól vagy rosszul, de elvégezte, nyugodt sétalépésekkel mértem a Körut hosszát. Egyszerre (a hirtelenség volt a mulatságos) a leggyorsabb tempóba csaptam át, néha szaladtam is. Barátaim gyors diagnózisa ez volt: a hátralévő szigorlataim jutottak eszembe . . . A diagnózis téves volt, nekem

nem
latai
mulas
mélet
léptek
lások
fésülk

cem s
a Bris
ban é
sokfél
éve
umi k

a tiz
tudja
kora e
határo
fereg,
lenti a
s amit
ingado
F
gramm

nem jutott semmi az eszembe. Legkevésbé a szigor-
lataim. Lehet, hogy az idegeim emlékeztek valami
mulasztott kötelességre. Bizonyára így volt. De az esz-
méletem szinpadára csak a reggeli ébredés órájában
léptek fel az elmulasztott évek. Kínos szóbeli tárgya-
lások estek az ágyban. A resumét már a tükör előtt,
fésülködés közben, fogalmaztam. Valahogy így:

„Volt ami volt. Sopánkodással — egyetlen per-
cem sincs veszteni való. Most félnyolc van. Nyolckor
a Bristol-ban leszek. Kilenckor a muzeumi könyvtár-
ban és tanu'ok egyig. Mit? még nem tudom. Sokat,
sokfélét, mindent. Nem késtem semmit. Még teljes tíz
évem van. És tíz év alatt megeszem az egész muze-
umi könyvtárt.“

Tóni, ehhez egy kis magyarázat kell, különösen
a tíz évhez, amit még adtam magamnak. Az Isten
tudja hol, valahol azt olvastam, hogy harmircöt éves
kora előtt valamire való elme nem tudja magát egy
határozott irányba szánni. Addig csak ingadozik, tén-
fereg, próbálkozik, míg végre megteleli magát. Ezt je-
lenti az a tíz év, amit még engedélyeztem magamnak
s amit becsülettel ki is használtam — a ténferegésre,
ingadozásra.

Frizurámat és arcomat egészen a nagystíli pro-
grammhoz méltón rendeztem el. Az utcára jutva, tiszte-

lettel üdvözöltem suhanva siető alakomat a kirakatokban. Nagyon siettem. Tudtam, mivel tartozom az elhatározásomnak. Nyolckor a Bristolban voltam.

A többit tudja, Tóni.

Kilenckor is ott voltam, tizkor is, még tizenegykor is. Az a veszekedés, amelyre célzott — a Figarot és Daily Mailt illetően — úgy tiz körül lehetett. Mindjárt megérti, Tóni.

Szálloda volt a kávéház felett. Nyugati exportcégek képviselői, napsütött balkánelőkelőségek és finom, nosztalgiakeltő, távolillatot lehellő szépségek jártak le reggelizni. Főúr, maga az egyetlen, aki megértette engem. Az evés, az étkezés brutális egy dolog. Csak egy formája nem! A reggeli egy előkelő szálloda kávéházában. Ebben az étkezésben semmi táplálkozászerű. A vastag porcelláncsészék elnyomják tömegükkel az alig pár kanálnyi csokoládét, pillantás alatt elomlanak a luxussüteményké . . . alig nyíló ajkak, gyönyörű tartása a karoknak s a Bristol piros futószőnyege — Főúr! — ez nem étkezés, ez csupa tisztaság, koronája a reggeli toilletnek . . .

Az idegek memóriája jó. Pont kilenckor anélkül, hogy akartam volna, ültömből felpattantam. A vekker többet nem tehet: csenget. Nekem csengethetett!! A felállást azonban indokolni kellett. Ebben a helyzetben

az ember vagy fizet és távozik, vagy az ujságpólchoz
sétál. Én odamentem, a lézengő lapokat összeszed-
tem, a „Figaro“-t, a „Daily Mail“-t, a Piccolo“-t, a
„Vasipar“-t és a „Pénzügyi Közlöny“-t. A magyar
napilapok mind kézben voltak, a németek ott hever-
tek az idegen vendégek előtt. Főúr! kettőt köszönök
a Bristolbeli délelőttöknek. Mérsékelt közgazdasági is-
mereteimet és nyelvek terén való szédületes tájéko-
zatlanságomat. Előbbit a „Vasipar“ szövegoldalairól,
utóbbit a „Figaro“ és „Daily Mail“ hirdetési hasáb-
jairól szereztem. Nem is hiszem, annyi idő alatt hogy
nem vette észre: mint valami héber szöveget mindig
jobbról balra kezdtem az olvasást. Valószínű, hogy
a világlapokban a hirdetéseket éppen az ilyen anal-
fabétáknak szövegezik. Pompásan megértettem és ez
jól esett nekem. És mert jól esett, minden reggel el-
olvastam ugyanazokat a hirdetéseket. A szövegoldalra
sosem tévedtem el. Az ismeretlen szavak rosszul hat-
nak a kedélyre. Szótár? . . . Akkor inkább az egye-
temi könyvtárba megyek. S elvégre a francia lélek
eszenciáját a hirdetési oldalakról is magamba szív-
tam. Évtizedes hirdetésolvasmányaim eredményeként jelent-
hetem, hogy a franciák szeretik a jó illatokat, sokat
szenvednek reumában s jobban bíznak a speciális
gyógyszerkészítményekben, mint az orvosokban. Az

angolokról más, de hasonló mélyreható megismerések halmozódtak fel bennem.

És maga pont tizkor elakarta vinni előlem az ujságokat. Ha a Figarot olvastam, akkor a Daily Mailt és megfordítva. Meg akart fosztani az egyetlen balzsamcsepptől, melyet lelkiismeretem mély sebére szántam — az elcsaklizott könyvtári délelőttért. Engedhettem Főúr? . . .

Most már engedem. Sőt látja, én küldöm, vigye. És ne hozzon helyette semmit. Se „Vasipar“-t, se napi-
lapot, se semmit. Valami történt énvelem. Megvallom magának. Hét év előtt történt. Hajoljon közelebb:

Harmincöt éves lettem, Főúr. Pont hét év előtt.

Ötödik beszélgetés.

Főúr!

— Lehetetlen, hogy ne emlékezzék; alig múlt húsz éve, hogy abba az ostoba szerelembe estem. Ne mosolyogjon Főúr, ne gondolja, hogy tréfálok, még kevésbbé, hogy talán ez a három pohár Cointreau . . . Mert először is fiam, ez nem Cointreau, hanem ánizs, amit három év előtt még félve küldött az asztalomra, ma pedig már egész szemtelenül szerviroz

Cointreau helyett. Ez egy. A másik pedig az, hogy a saját kis szerelmi bánatát tetszése szerint feledheti, de az enyémre kutyakötelessége emlékeznie, mert éppen eleget keresett rajta. Pfuj, micsoda áízsszagot érzek!

—
— Köszönöm, csak maradjunk az áízsnál. Akár-
milyen gyengéd kis ital, van benne valami kétségtelen
bizonyosság. Hogy áízsz. És én — el se hinné Főúr
— már csak a bizonyosságokat áhitom. Semmi köd,
semmi füst, semmi áltatás! Képes vagyok inkább
abbahagyni az egész társalgást, vagy pedig — szé-
pen beismeri, hogy ez áízsz. Nos?

—
— Na lássa; nincs ennél egyszerűbb dolog a vilá-
gon. Most azután — a békesség kedvéért — hajlandó
vagyok engedményekre is. Nagyszerű ez a maga
Cointreau-ja, küldjön még egy pohárral. Csak a lé-
nyeggel legyünk egyszer tisztában, a név nem fontos.
Ehez a bölcseséghez persze sem ingyen, sem olcsón
nem jut az ember. Hogy készpénzben mennyi tan-
díjat kell érte fizetni, azt maga hamarabb megmond-
hatná, de mint mondják, az idő is némi pénzértéket
képvisel és ebben a valutában én huszonöt évet fi-
zettem. Ez alatt a negyedszázad alatt hetvenszer

határoztam el, hogy új életet kezdek. És mint afféle erős elhatározású ember, nem lassu reformokkal, hanem forradalmi úton egy nap alatt akartam szakítani a mu'ttal. Mindjárt az elhatározást követő reggelen új kávéházba mentem. Ezt nélkülözhetetlennek tartottam egy új élet kezdetén. Volt még egy pár ilyen forradalmi trükköm, ma is szenzációsan hat reám életem ama nagy eseménye, mikor a Cuba szivarról az Operas-ra tértem, (már nem emlékszem, de valami nagy lelki konvulziók idején történt) kisebb tragédiák esetén a bajuszviseletemen hajtottam végre enyhébb vagy radikális reformokat, de ezek mind csak esetlegességek voltak, igazi frontváltoztatást nálam mindig az új kávéház jelentett.

Látja, maga még emlékezni sem akar, pedig ha akkor az a kis szerelmi ügy nincsen, mi talán ma nem együtt szenvedjük ezt a tűrhetetlen ánizsszagot. Eszébe juttatom a részleteket... A Rákosi Szidi iskolájába járt az a kisasszony és a papája erősen udvarolt a riportereknek. Hogy szerettem! A vizsgáján is ott voltam. Ott is történt a szakítás. Infámis rossz szul táncolt meg énekelt és én biztosra vettem, hogy itt a papa már nem tud segíteni. Most már Neki magának kell megudvarolni a Budai Szinkör kritikusait, különben biztos a bukás. Már az udvarlási le-

hetőség is izgatott. Hanem ami azután jött! Vigasztaló szavakra készen siettem az öltözőbe. Ott volt az egész család. Dervisüvöltéssel táncolták körül a „szemükfényét“, vergődtek a „siker“ lázában. Visszavonultam. Vissza az öltözőtől, a színháztól, a kisasszonytól, a művésztől, a kontinens egész kultúrájától. Csak el, el egy új világba! Új élet kell nekem, valami ősi, valami primitív. S mint sebzett oroszlán bevetttem magam a „Marokkó“ őserdejébe.

Főúr!

Soha rosszabb kávét, mint a Marokkóban! De a felterítésnek, a szervirozásnak s az Ön ingmellének volt valami marokkói jellege, ami kultúrscsömörömmre megnyugtatóan hatott. A váciköruti posztókereskedősegédek és kistrafikosok rontottak valamit ezen a jellegen, de ez csak nappali fogatkozása volt a „Marokkó“-nak. Mert este, mikor a fények kigyúltak, abszolút marokkóilluziót adott a Marokkó. Soha sötétebben égő tizenhatos körték nem vakítottak, mint maguknál Főúr! Trópusi hőség képzetét hozta asztalomhoz Hédi (Őt viszont Ön hozta Főúr!) fedetlen nyakkal, fedetlen karra, fedetlen mellel, fedetlen... minden fedetlen. S mely trópusi bőség! Álmatag szem, élvezeg ajk, olvatag kebel... tudott a bánatomról, enyhén közelített s mely trópusi szomszárussággal itta a

Cointreaut. Társnőit, a zenekar többi tagjait is kínálta néha, minden tíz percben egyszer. Cigarettel sürűbben, gondolom öt percenként; On volt szíves kérésre mindannyiszor (de nem éppen annyiszor, mint hajnalban emlékezeti) tíz-tíz Princesast asztalomra tenni. Majd megsajnálva csekélységemet, hogy úntalan kérnem kell s mert a hölgyek is beleegyezni látszóttak, egy százas dobozt diskréciónkra bízott. Emlékszik Főúr, szegény Hédi egyszer becsípett (mert az Cointreau volt!) és a még félig tele cigarettadobozba fél pohár vizet öntött... Hogy mulattam s On a fejét hogy csóválta. Pedig Onnek volt oka mulatni s a csóválás tiszte lett vón az enyém...

Mikor így már cserélgettük a tiszteket, olyankor kártyára tértünk. Csak úgy mulatságból persze, maga a kártya is már csupa egy mulatság volt, harminckét levelén mi minden száradott, rántotta, Cointreau s egy főúri lelkiismeret, pont a magáé Főúr. Barátságának bizonyítékát azért itt is adta. Hogy sokat ne veszíthessek, a ceppet még az első osztás előtt velem kiegyenlítettte. Köszönöm Főúr! Maga sok mindenre szoktatott, aminek a polgári életben különösebb hasznát nem vehettem, de adósságcsinálásra nem szoktatott. A hitelezőim lisztáján maga nem szerepelt. Sajnálhatja Főúr, jó társaságba kerülhetett s egyet-mást

meg is tanulhatott volna. Ha mást nem, egyet biztosan: nem illik Cointreau-t kiáltani a kassza felé, mikor tudván tudja, hogy mégis csak ánizs lesz kitöltve . . .

Eh, ostobaság, és bocsásson meg Főúr. Illuzió kell az ifjúságnak s On nem bolond, hogy minden vendégével külön megöregedjék.

Hatodik beszélgetés.

Főúr!

Tentát tollat, papirost, tojást pohárban!

És már nevet. És már mondja: „Irva lesz”. Mennyire igaza van Főúr! Irva lesz, mint irva lett husz év óta mindig, indíttatás és kialakult mondanivaló nélkül, kávéházi módra, frivolán. Irva lett, az utolsó pillanatban, mert ásitott már a kolumna és türelmetlenül kopogott a szedő. Irva lett, kilenc bőrszivar szédületével, gondolattalanul, szívtelen frazeológiával hosszú lére . . . és úsztak benne szivenlőtt ötletek, mik percek előtt még kerengtek a kedély láthatárán. Ragout!!

— ??

Köszönöm, Főúr, semmitse hozzon, csak ma-

gamban beszéltem, meg ragout-t ugyse hozhat, ez csak egy szimpla kávéház, nem Café-Restaurant, hol színház után meleg ételek kiszolgálva lesznek. Óh — e szűk lebujban — itt nem szoktam volna rá, hogy éjfélig üljek, ziláltan szórakozva s késő éji órán halomra öljek gondolatembriókat. E gyenge lokálban, elkinzott alsósjátékosok között, e karvalynézésű pincérek oldalán sohasem jutott vón eszembe, hogy megalapítsam a „Munka Szemléje“ című vállalkozásomat.

Ahhoz levegő kellett, Főúr és a „Vigszínház“ kávéháznak volt levegője!

Haragudott rám akkor, emlékszem, nem volt egy jó szava hozzám. Három hétig tudtam tartani a lapot, maga ugyanaddig a haragot. Azután újból jóba letünk s akkor mondta, hogy: nem tudott megérteni engem. Lapot csinálni . . . ? Komoly szándékkal . . . ? Jó lapot . . . ? Kinek?

Nem is érthetett meg, Főúr. Nem egy nézőpontból láttuk a világot. Én mindig ültem, maga mindig állt. Magasabbak voltak a nézőpontjai. És még valami. Magának volt néha szabadnapja is, járt a Ligetbe, szivott levegőt, szót váltott lihegve siető, meg feltűrt karu dolgozó emberekkel. Nekem pihenőm sose volt, mágnesből volt a kávéházi zsöllye, nem engedett egy percre sem.

Lázás életnek tudtam én akkor ezt a csendes fonnyadást. Megcsalt a „Vigszínház” nyüzsgő ember=raja, a sűrű tramvay csilingelés, pincérek rohanása. Négy nagy Boulevard öntötte e pompás intézmény előtt emberét, lovát, kocsiját. Balról a nyugati pályaudvar tompa lármája Bécsig, Berlinig vitte a képzeletet. Hátunk mögött a Váci-ut és Ujpest sosem látott gyárai gigászi munka méreteivel csaltak. S reggel hétkor már mennyi mozgás! Rokonszenves idegen utasok pléddel, kis táskával, utifátylas drága asszonyok izgalmas sietéssel, gyorslépésű lányok vonati éjszaka fáradságával sápadt arcukon, frakkos tálcaszonglőrök, friss lapok, még álmotlehellők, édes füstje az első szivar=nak és maga, Főúr, halklépésű előkelőségével — ez volt a Vigszínház=kávéház s ez csak a reggel volt még.

Csak reggel, félnyolc se volt még, de a gondolat már munkába kezdett: „E lázas életbe be kell kapcsoló=ódni!” És már fogalmaztam a lap előszavát. Uj, soha nem látott lap lesz, a siető élettel együtt siető, a robotolókkal együtt lihegő, ujszerű nagyszerű lap, pillanatképe a rohanó világnak, szavakból, színekből szőtt világriport, viszi olvasóját a dolgozó kar s a dolgozó ész nyomában, feltárja a vegyi konyhák titkát, a bányák mélyét, a gondolatok magasát, viszi

magával gyárakba, kikötőkbe, nyílt tengerekre és tudós termekbe, hol üveglencsével bővítik a láthatók világát . . .

És ültem, csak ültem az üresedő kávéházban, képzeletemben már rotációsok ontották „A Munka Szemléje” tizezeit és Főúr, maga a kassza háta mögött már ette jó polgári ebédjét, de én nem láttam akkor.

Valahogy délután lett. Két csésze coffeint és új tápot kapott a fáradt képzelet. Im ott patkóalakra görbült hosszú asztal körül már jogászok gyülekeznek. Mind prima elme és micsoda szív! Szentül hittem, hogy szívügye mindnek az Igazság. S kettőtől háromig magamba szedtem az Alkotmány-utca aznapi jogszolgáltatását. Távolabb orvosasztal . . . fölényes arcu pár dócens körül vánnnyadt betegpénztáriak, körüti vén praktikusok és benősült fiatal lipótvárosiak ültek ott s szenvedték egymást csendes gyűlöletben. És körülöttük és vég nélkül minden színben és minden hangnemben zajlott az élet. Ültek, mentek, jöttek katonatisztek és tisztí feleségek, diákok, írók, színészek, nyugdíjas minisztériumbeliek, aktív svihákok, nagyszerű felhajtók, Levanteügynökök s a déli tőzsde férfiszépségei. Láruk között ujságos pikkoló szaladgált és az asztalok között, sűrűn, számozott pirossapkás

össze
lúdt
előtt

ször
tényk

Hane
moso
rem.
van

Mi k
Nádo
Jobb
ilyen
Zsolt

összekötő tiszték jelentek meg — ah e fegyelmezett lúdta'pu katonák, elesetek mind egy szálíg a háboru előtt! . . .

Ez volt a Vigszinház-kávéház, ott kértem először tentát=papiroست, gondoltam hírré, lapra, tettekkel ténykedő heves gondolatra.

Igy most már megérti Főúr?

Mert én — még így sem értem.

Hetedik beszélgetés.

Főúr!

Fizetek. Török fekete . . .

Ez a török — ez nem volt régebben, Főúr! Hanem a fekete, az jobb volt régebben, Főúr! Megint mosolyog. Mindig mosolyog, ha a régi világot dicsérem. És mindig kitalálom, min mulat. Mondja, hogy van az?

A Veneziára gondolt! Nem a Gresham-Veneziára. Mi ketten tudjuk, miről van szó. A Béla-utca meg a Nádor-utca sarkán . . . három lépcsőn kellett felmenni. Jobb emberek Pesten be sem tennék ma a lábukat ilyen háromlépcsős kávéházba. *Akkor* — Beöthy Zsolt is odajárt. Ő már akkor is egyetemi tanár volt,

én még az egyetemre se jártam. Mégis én ültem többet a Veneziában . . . Tudja, hogy huszonnégy éve már annak, Főúr? De én máig sem felejtettem el, nem is felejttem el soha, hogy magában akkor volt még — tisztelet. Maga nem volt irodalmi főpincér. Magának fogalma sem volt az esztétikáról. Maga csak azt tudta, hogy az az úr, aki pont ötkor elsőnek jelenik meg a kerek asztalnál, hogy az : Beöthy Zsófi. De ahány vendég csak jött, idegen, — maga mindnek megmutogatta: „Az az úr ott, Beöthy Zsófi.”

Mondja, Főúr, volt már reá eset, hogy maga engem mutatott a kávéházban?

—

Ugy áll a dolog, hogy magából azóta kiveszett minden tisztelet. Vagy még rosszabbul áll a dolog: maga nem tart engem nagy embernek, Főúr . . .

Fizetek. Török fekete, három Cointreau, négy Britannica. Mit számol olyan sokat? A tegnap esti ceppet? Hozzá ne merje számítani. Mi lett magából, Főúr? *Én* kiáltottam, hogy : fizetek, hát akkor azt is *én* mondom meg, hogy mit fizetek. Harminc koronáért most itt elvesztegetné az egész glóriát, amit huszonöt év alatt a feje köré fontam. Vagy én voltam vak huszonöt évig . . . ?

Eh, tapintata nincs, legyen esze legalább. Hát mit gondol, hogy a magyar aranyifjúság azért hagyta magánál az aranyat, meg az ifjúságot, hogy ezt a lőrért, meg ezeket a liköröket megigya? Hát mit gondol: ha itt például előre kellene fizetni, hát ülne valaki óraszámra a kávéházban? Egy lélek se, Főúr!...

Jó, nem általánosítok, beszéljünk csak én rólam, Főúr. Bejövök. Maga leszíti a kabátomat, felakasztja a kalapomat, leülök kényelmes zsölyébe, nézdelődöm .. Már ez is egy élvezet, én már kaptam valamit, de még nem fizettem semmit... Akkor azt mondom halkan: „Törökfekete“. Törökfekete!! Török-fz-ke-te!!! Egy török=feketea doktorúrnak!! Stafétafutással siet a parancs a konyha felé és udvarias gyorsasággal a párolgó ital az asztalomra kerül. Még mindig nem fizettem egy vasat sem.

Inyencségem akkor finomrasodort dohánylevél füstjét kívánja. Maga előveszi a tárcáját, kiválaszt egy karcsu, laposrasíkerült Trabuccót, a végét lecsippenti, gyufát gyújt alá, felröppennek az első füstkarikák... és az egész öröm még nem áll egy huncut krajcárromba sem.

Lapokat!

Morning-Post, Figaro, Presse, Piccolo, Adeverul, 1 vestia, Az Est... tizenhat ország tizenhat nyelvű sajtója

segít a Coffeinnak meg a Nicotinnak — gyorsan, gyorsan — az idegeimet tönkretenni. Este hat órára olyan buta leszek ettől a filológiától, hogy tanszéket vállalhatnék az egyetemen, de a jó, finom pénz — az még mindig *itt* van az én zsebemben. Ha ugyan — ha ugyan *itt* volt, amikor beléptem. Mert a kafána mágneses hatása ezen a ponton éri el a maximumot. Én ezt a kényelmet, szivart, feketét, filológiát mind végig élvezhetem úgy is, hogy egy fillér nincsen a zsebemben. Maga nem mérlegeli az én bonitásomat, mikor az ajtón bejövök. Én ehetem, ihatom, szivarozhatom, amennyit tetszik.

A vélelem az, hogy fizetni fogok. Ez a vélelem délután két órakor, — amikor jövök és ez marad a vélelem este nyo'ckor, mikor az utolsó szivarra gyujtok. Ez a szó, hogy: *vélelem*, jogászi nyelvből főúri nyelvre fordítva annyit jelent, hogy: ritka az olyan pasas, aki nem fizet. És én itt a viláért sem akarnék gyanút kelteni, sem magammal, sem másokkal szemben, hogy talán az a kis lehetőség a *nemfizetésre* — csábított vo'na minket annyi időn át a maga barlangjába.

De! — hogy én délután kettőkor magától tiz szivart vásárolhattam és a fizetést halaszthattam este nyolcig, eset'leg, ha főúrváltás nem volt, még tovább

is — nahát ez a kellemes fizetési modalitás az én krónikus nikotinmérgezésemben nem kicsi szerepet játszik. Hiába mosolyog Főúr! hiába mondja, hogy kettőtől ese nyolcig az mindössze hat óra és kamatnyereségben egy negyednap semmit sem jelent . . . Ne legyen rosszhiszemű Főúr! Magának nem olyan vendégei vannak, hogy van egy kész kabátjuk, csak gomb nincs még rajta és elmennek a kávéházba azt a gombot megkeresni . . . A maga vendégeinek van egy — rézpitykájuk, avval mennek a kávéházba, ahoz mennek kabátot szerezni.

Az apám mehetett úgy a gabonatőzsdére, a pesti mosónők mehetnek úgy a lóversenytérre, amilyen meleg várakozásokkal én a kávéházba megyek. Hogyne! Az élet minden lehetősége ott vár reám a kávéházban . . . Zsivaj, jövés-menés, hazard, telefon, sugdosó ügynökök, hangos kokottok, teremő geniek, ujsághiénák, üzletes katonatisztek . . . az egész koncentrált városi élet benne zihál a kávéházban... csatogó billiárdgolyók, suhogó selymek, szerte heverő ezüstitálcák, ropogó bankjegyek, — ezt jól berendezte Főúr! — a kicsi fiu csakugyan e'hitte, hogy mindez az övé is, hogy ő ezen az életvásáron vevő is, meg eladó is, hogyne! ketten az ebédutáni világfiak közül

már fogadják is a köszönését és kiszolgálva lesz, mint maga Beöthy Zsolt!

Főúr! Én azon sem csodálkozom, ha a kis fiu bllicel. Pénze nincs — de itt mindenki füstöt fú a levegőbe. Pénze nincs, de itt mindenki kávé-t rendel dupla habbal. Ez itt olyan magától értetődő, természetes, itt senki semminek az árát nem tudakolja, hát rendel ő is . . . hisz az itt olyan másodrendű, itt van valami, ami ennél a kávé-nál, szivarnál, likőrnél sokkal fontosabb: itt mindenki vár valamit, itt minden arcon vágyak, álmok ülnek, a szemek csillogva várnak, itt minden pillanatban történhetik valami, jöhet valami új, váratlan sorsfordulat, csillag gyúl ki a firmamenten, felragyog a *Hír*, a *Pénz*, a *Szeretlem* . . . és Sibylla szól: „Tárt ajtaján a kávéháznak a Szerencse bármely pillanatban beléphet“.

— — — — —

Ne hajoljon úgy rám! Úgy hajol rám, mint egy koporsóra. Nem fognak még eltemetni, sem Maga, sem a kapitalista érdektársai! Én most már tudom, kivel van dolgom. Szocializmus? Szakszervezet? Ismerek! Maga világéletében a burzsoáziához huzott! Mikor a Tisza Pista rendőrei lelövagolták a munkásokat a Szabadság-téren és a rendőrlovak patkója becsattogott a Citybe, akkor a kiszolgálók, meg a

piccolók egy oktávval hangosabban csapták az orrom alá a vizestálcát. De maga akkor is olyan kétlaki játékot űzött, olyan közepes dolgokat mondott, hogy :
já, já, foradalom, foradalom . . .

Akkor se volt már Magában egy csepp tisztelet. Beöthy Zsolt volt az utolsó, akit Maga tisztelt! Őt is csak azért, mert a neve után bihari főispánnak nézte... Most meg már csak a pénzt tudja tisztelni! Akkor aztán persze, hogy én rá úgy mer itt hajolni, mint ha . . . Ezt felírhatja Magának Főúr!

— — — — —

Adjon négy Trabuccót!

Otőt!

S ezt is felírhatja Magának, Főúr . . .

Nyolcadik beszélgetés.

Főúr!

Teát! Ne felejtse, ma dupla rummal! Nagyon megfájtam Főúr.

. . . A Fasorból indultam kettőkor. Átmentem a Lövölde-téren, a Király-utcán, a Deák-téren, a Fürdő-utcán, az Erzsébet-téren, a Nádor-utcán, ki a Honvéd-utcán a Lipót-körútra, át a Margithidon . . . ott meg-

álltam. Eszembe jutott hirtelen, hogy nekem semmi dolgom Budán. Jöttem vissza a hosszú úton, végig megint az egész Király=utcán, a Lövéde=téren, már majdnem haza értem, tiz lépés sem volt már a kapuig, akkor gondoltam magamban: nem járok már annyit, bejövök ide magukhoz. Na mit néz? Gondoltam, hogy bejövök ide, Magukhoz, a *Cairo*-ba. De kérem, ne bámuljon úgy rám. Szóljon inkább, hogy hozzák már a teámat. El ne felejtse, dupla rummal...

Ne ijedjen úgy meg Főúr. Tudom, hogy a *Royalban* vagyunk, tudom, hogy Budapest egy idegen országnak a fővárosa, tudom, hogy *Cairo* 700 kilométerrel balrább fekszik. Csak nem gondolja, hogy akkorát tévedek. Vagy hogy a hideg elvette az eszemet . . .

A hideg nem veszi el az ember eszét, Főúr. Inkább meghozza. Csakhogy az emberek nem szeretnek az eszüknél lenni és kinnthagyják inkább az ajtó előtt, oszt jönnek be ide ész nélkül a kávéházba. Ha nem siet, mondok erről magának valamit.

De jöjjön közelebb, nem lehet az ilyesmit hangosan mondani.

. . . Az egész szerencsétlenségemet ennek a fűtött lokálnak köszönhetem Főúr. Ha én akkor be nem jövök a *Cairo*ba, ha én akkor megteszem azt a tiz

lépést, ami még volt a lakásomig, ma — ma én egy rendes ember vagyok Főúr! Mert akkor mi történik?

Akkor az történik, hogy benyitok a lakásba, ledobom a kabátomat, felgyujtom a villanyt, odaszaladok a kályhához, felnyitom a fászlada tetejét és látom . . . hogy . . . nincs egy darab fám sem. Akkor veszem megint a kabátomat, leszaladok megint a Lövdetérre, át a Király-utcán, a Deák-téren, az Erzsébet-téren, a Nádor-utcán, a Lipót-körúton, a Hídon át Budára, megint vissza a Lövdetérre és újra vissza a Hídra és oda-vissza kétszer-háromszor, szikrázó hidegben, szikrázó foggal, ordas indulattal . . . az — időbe telik Főúr és annyi idő alatt én végig gondolom ám azt a gondolatot, amit mindig elkezdek fogalmazni, valahányszor járok az utcán csontfagyasztó hidegben, de sohasem tudok befejezni, mert utközben mindig akad egy kávéház, ahol meleg van és hamisított clubelőkelőséggel maga is ott van Főúr! Mindig akad egy kávéház, ahova betérek és elejtem a gondolatot, pedig milyen élesen kezdem fogalmazni mindig . . .

Hiszen maguk direkt az isteni akarat ellen dolgoznak, amikor minden utcára odateregetnek két három ilyen melegedő barlangot. Hiszen a jó Isten gondoskodott a szegény emberről, akinek nem adott me-

leg ruhát és tűzifát ugyanakkor, amikor harminc fokos hideget bocsátott a föld kulturált felére. Hiszen a jó Isten egyenest azt célozta ezzel a kegyetlenséggel, hogy észretéritsen engem, hogy használjam már egyszer az eszemet is, ne mindig csak félig gondoljak végig valamit, ha á-t mondtam, mondjak b-t is, ha borral kezdtem, ne folytassam limonádéval . . . Hiszen az rettenetes, hogy a milléniumi kiállítás megnyitó napján, mikor Vilmos császár végighajtatott az Andrássy-úton, akkor kezdtem fogalmazni egy gondolatot és máig sem tudtam befejezni; az egész magyar arisztokrácia ott ügetett a Császár után, a leggyorsabb trappot vették a lovak, magasvérű, nagyszerű lófajták, izmos karok tartották szárban őket, a puha kocsipárnákon nagyszerű nyugalommal ültek a magyarok. Maga Pesten volt akkor, emlékszik ugy-e, hisz ott állt mellettem . . . rendőrből meg spárgából volt a kordon, amivel a járdán visszatartották a tömeget . . . Valami nagyon nemjót gondoltam én akkor Főúr! Nem . . . ne gondolja . . . kicsi fiu voltam én akkor, öntudatlanul sem voltam marxista. Amit én akkor gondoltam, nem volt annak semmi köze a szocializmussal. Csak azt gondoltam, vagy éreztem inkább, hogy be vagyok csapva, rászedtek engem, félrevezettek . . . És tudja-e, hogy ezt a hirtelen ráeszmélé-

semet a megcsalattatásomra nem a díszhintók inspi-
rálták, nem is a díszruhák, nem a drágakövek. Hanem
egyes=egyedül az a *nagyszerű nyugalom*, a mi ott
ült a magyar grófok arcán és nemcsak a grófokén,
hanem a kocsisukén is, aki szárban tartotta a magas-
vérű lovakat. A gondolat, melyet csiráztatni kezdtem,
ilyenforma volt:

Ezeknek az embereknek éppenúgy két szemük
van, mint nekem. Avval a két szemükkel nézik a vi-
lágot, én is nézem. A mit én a világból látok, az
engem csupa nyugtalansággal tölt el. Nem látok a
dolgokban semmi megnyugtatót. Rémes szakadékok
jobbról-balról. Ezer rém emeli a karját fenyegetőn.
Semmi sem bizonyos. Sem a kenyerem, sem a be-
csületem, sem a szeretőm. Ho'nap regge're, úgylehet
semmim sem marad.

És itt vannak ezek . . .

A tekintetük csupa nyugalom. Mint egy természeti
erő, úgy ül az arcukon a bizonyosság. Hát jó! Nekik
többjük van. Több buzájuk termett; a becsületük
több cölöpön épült; a szerelmet sem veszik olyan
halálos komo'yan. Jó! Ők nyugodtabbak lehetnek.
Egy fokkal, két fokkal, Egy relativ nyugalmat az ar-
cukon még megértenék. De ez az abszolút nyugalom,
mi ez? És nemcsak az urak arcán, a kocsisokén is,

mi ez? Micsoda óvintézkedéseket tettek ezek az emberek, vagy az őseik, hogy az ő számításaikat keresztül nem huzhatja senki és semmi sem! Mit látnak ezek az emberek avval a két szemükkel, a miből nekem is van kettő, hogy úgy tudnak űlni a párnáikon, rózsább derűvel mint a görög istenek!

Ebédelni sem tudtam, Főúr!

Feketét inni, azt már tudtam, Főúr. A Cairo kávéház levegője enyhe, a pamlag ott puha, a maga frakkja, plasztronja hibátlan, az a'antasainak pontossága kifogástalan és a maga hamisított clubelőkelősége... Főúr!... én nem gondolkodtam tovább, elejtettem a fonalat a Cairo pádimentumán. Bottal kellett volna engem ott agyonverni Főúr. Egyszer ad az Isten ilyen milléniumot, egyszer enged látnom mélységeket és magasságokat, egyszer ad ágit, hogy istenigazában gondolkodni kezdjek és én akkor a Maguk talmi előkelőségétől megszédülve, e'ejtem a gondolatot, engedem szétfolyni, a helyett, hogy két kézzel összetartanám, ésnék utána a fájó gyökeréig, mélyen ágyazott titkok kapujáig...

Mert itt valami titok van Főúr, de aminek én már sohasem fogok a nyomára jutni. Matematikával meg nem oldható, lágy szemlélettel a nyomába sem érek. Csak durva ostorcsapással fölkellett indulat képes

a nyomára jönni. És tudja, mi kell még hozzá? Hideg! Bőrön, húson átható, csontigható hideg! És ne legyen meleg otthon és ne legyen cél, a mi melegítsen... tudja ugy bódorogni a Lövölde tér meg a Margithid között, sokszor oda és vissza, szikrázó hidegben, szikrázó foggal, ordas indulattal és ne legyen kávéház a Lövöldetéren, helyében autogarage legyen, finom magánfogatok guruljanak, lábzsákokból, prémes bundákból nyugalmas emberarcok kandikálnak, magasvérű lovak párázzanak, magasan pócolva, bizton tudott céllal kocsisok feszengjenek... az kellene...

Ez kellene... hogy végiggondoljam már egyszer azt a gondolatot, a mit kezdtem fogalmazni az Andrássy úton, mikor magyar grófok hajtattak gyors ügetéssel a Vilmos császár kocsija után.

A téám...? Elhiült bizony. Nem baj. Ahova ez a meleg víz elér, ott már ugyse fázom. Ahol meg fázom, oda úgy sem ér el...

Kilencedik beszélgetés.

Főúr,

visszajöttem. Azt a sarokasztalt ha újra nekem adná, ha informálná az új kiszolgálót régi kedvteléseimről,

azt hiszem, nem volna nehéz a helyzetem, hamar kerékvágásba jönnék.

Emlékszik még ugy-e, egy tiszta pillanat volt, felálltam, nem engedtem, hogy a kabátomat felsegitse, zsebkendőm nélkül betettem magam mögött a kávéház ajtaját — maga várt, várt egy hétnél is tovább, látott néha elmenni a kávéház előtt, gondolta: „pár nap és újra itt lesz“ — de két hét után (az utcán vettem észre) minden reménye elment: úgy emelte köszönetre a kalapját, olyan mélyen, ahogy nekem sohasem szokta, üdvözölte bennem a magához hasonló egyenlő értékű, energikus férfit és bizonyára otthon, családi körben, tisztelettel szólt rólam, mint szoktak beszélni erős-akaratu emberekről, kik el tudtak hagyni morphynt, nicotint, szép csalfa szeretőt.

Hazudnék Főúr, ha mondanám, hogy nehéz volt elszoknom Öntől, ment könnyen és mentem könnyen én: élet, szerelem, gondolat után.

A huszonöt évi térfátrányt sem éreztem nagyon, amellyel kortársaim mögött elmaradtam, tudja Főúr, nem űtem tétlen a kávéházban, sokszor volt könyv előltem és könyvekkel felérő lapok és ha kávéházi eszmecseréim edző hatásra nem is értek fel a fórumi dialektikával, — volt némi trainingem az emberekkel-érintkezésben is.

Mit mondjak — új métieremben nem voltam az első, de utolsóelőtti sem, kis versenyekben én is a mezőny élén jártam s hogy kedvem telt vón' filozófikus megállapításokban, mondhattam volna: hú:zonöt évi pihenés mindenkinek nagyon ajánlatos.

És mégis visszajöttem, — *egy tiszta pillanatban . . .*

Ráeszméltem, hogy — *ott: Dummer Augustz* vagyok.

— *Ott . . . ?*

— *Ott.* Nem tudom és nem is akarom másként mondani. *Ott*, ahova innen elindultam. *Ott*, ahonnan ide visszatértem. *Ott . . .* a közpályán, ahol én is futottam, nem is több teherrel, mint a többiek, nem is kevesebb képességgel, merném azt is mondani, hogy sőt . . . Valami furcsát fogok mondani Főúr. A pár hónap alatt, míg odajártam, olyan *árnyékszerű* volt az én létezésem. Léteztem, voltam, ott voltam. mindeült, szóltam, tettem is, de amit szóltam, arra senki sem felelt és amit tettem, az nem hagyott nyomot. Mindenhol elfogadtak. De nem hiányoztam sehol. Ha fájtam, magamnak fájtam. Ha örültem, senki sem örült velem. Nem hiszi el Főúr! innen jöttem csak, ebből a kávéházból és Tasmaniából jött idegenre több rokonsággal néztek az emberek.

— És . . . ?

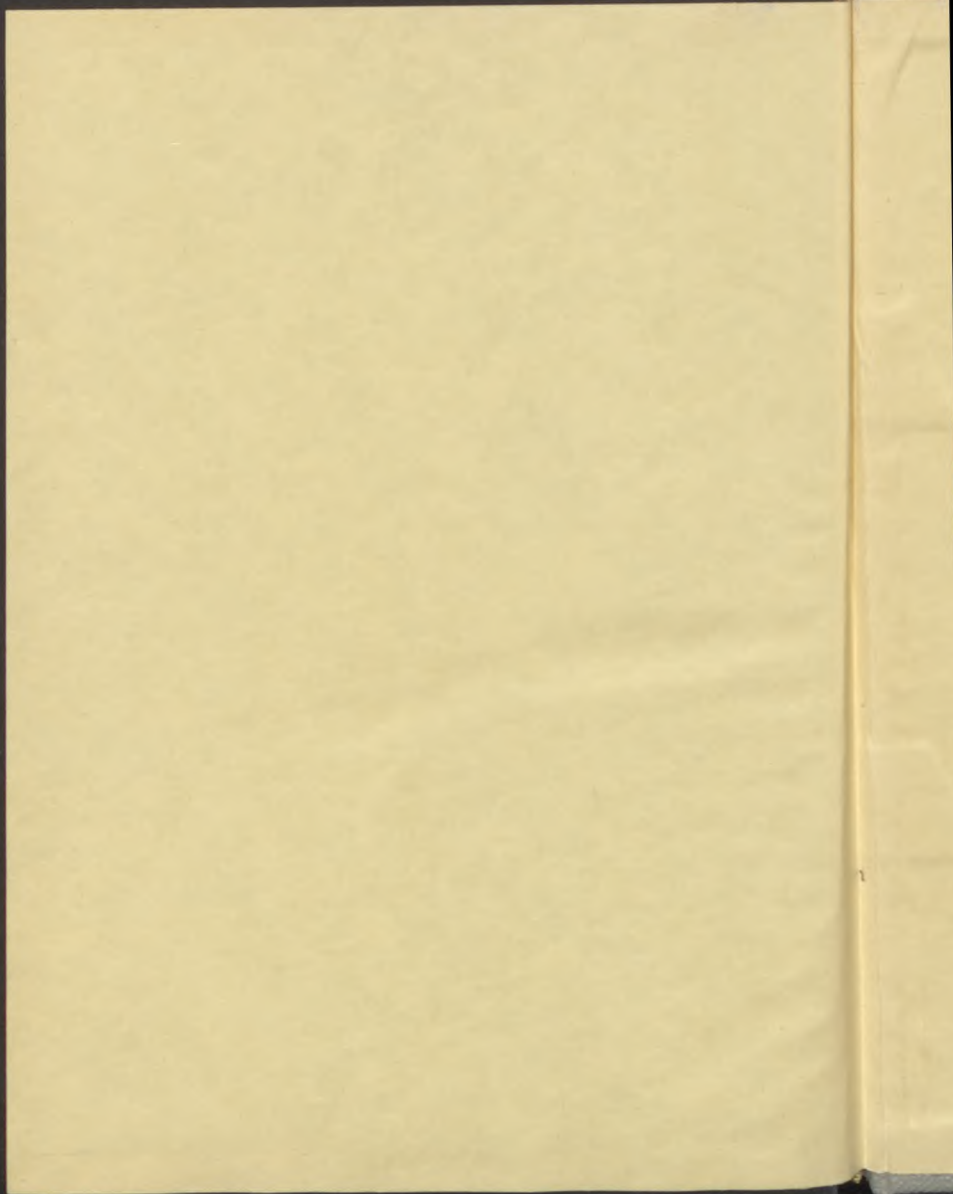
— És jött a *tiszta pillanat*, amelyben visszatértem. *Elfáradtam* . . . de várjon Főúr, rendbe mondom el. Az ember úszik a folyóban. Ez azonkívül, hogy egy nagyon egyszerű bővített mondat, — még egy nagyon komplikált igazság is. Csinálunk néhány tempót, kívágunk egy pár erélyes karcsapást, és úszunk a vízen, az öröktől folyó szüntelen vízen. Elfáradunk hamar, pár karcsapás után . . . de akkor sem állunk, a víz visz tovább, míg testünk lágyan elterül, erőt gyűjt, pihen. Pár újabb karcsapás és pihenés megint.

Hát értse meg Főúr. *Engem nem visz a víz*. Ha karommal nem csapok, ha lábammal nem rugok, nagy nekifeszüléssel a mellem vizet ha nem hasít — akkor én megállok. Köröttem a folyó pihenő testeket sodor, de mellettem (mintha olajjal kenett volna testem) elszalad, én állok mozdulatlan és ez még jobb eset, de egyben — süllyedek is Főúr, menthetetlen süllyedek. Engem nem visz a víz. Innen van lázas csapkodásom, hisztériás polipragmaziám. Nekem tennem kell Főúr, tennem, folyton cselekednem, egyetlen pillanatra megállanom nem szabad.

És ne bámuljon úgy rám. Visszajöttem és pássz. Visszajöttem, mert *ott* — nem birom tovább.

ssza-
mon-
kívül,
még
hány
szunk
dunk
llunk,
erőt
egint.
z. Ha
nagy
akkor
pdor,
) el-
t, de
edek.
som,
Főúr,
meg-
ássz.

1974 APR 17

